

НАЦИОНАЛЕН ИНСТИТУТ НА ПРАВОСЪДИЕТО

София 1000, ул. „Екзарх Йосиф“ № 14, тел: 02 9359 100, факс: 02 9359 101
е-поща: nij@nij.bg, уебсайт: www.nij.bg

ДОКЛАД

относно

**результатите от проучване на решения на Европейския съд по правата
на човека, постановени след 2016 г., свързани с провеждането на
ефективно разследване**

София,

2019 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВСТЪПИТЕЛНА ЧАСТ	4
II. ОБХВАТ НА ПРОУЧВАНЕТО	6
III. АНАЛИЗ НА РЕШЕНИЯТА И КОНСТАТАЦИИ	9
Нарушения на чл. 3 ЕКПЧ	11
Нарушения на чл. 8 ЕКПЧ	18
Нарушения на чл. 6 ЕКПЧ	21
IV. ДИНАМИКА И АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ, СПОСОБСТВАЩИ ЗА ЕФЕКТИВНОТО РАЗСЛЕДВАНЕ	27
1. Нормативната среда	27
2. Структурно-организационно състояние	35
3. Методическата и квалификационната обезпеченост на органите на наказателното производство	37
V. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	42
Приложение № 1 „Списък на проучените и анализирани решения на ЕСПЧ“	
Приложение № 2 „Списък на проучените и анализирани комуникирани жалби от ЕСПЧ“	
Приложение № 3 „Списък на проучените и анализирани решения, свързани с претърсване“	
Приложение № 4 „Списък на проучените и анализирани решения, свързани с презумпцията за невинност“	
Приложение № 5 „Списък на проучени вътрешни и междуведомствени актове“	
Приложение № 6 „Състав на работната група“	

НАЦИОНАЛЕН ИНСТИТУТ НА ПРАВОСЪДИЕТО

София 1000, ул. „Екзарх Йосиф“ № 14, тел: 02 9359 100, факс: 02 9359 101
е-поща: nij@nij.bg, уебсайт: www.nij.bg

С Ъ К Р А Щ Е Н И Я

ЕКПЧ	Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи
КРБ	Конституция на Република България
ЗСВ	Закон за съдебната власт
НПК	Наказателно-процесуален кодекс
НК	Наказателен кодекс
ЗМВР	Закон за Министерството на вътрешните работи
ЗВП	Закон за военната полиция
ЗМ	Закон за митниците
ЕСПЧ	Европейски съд по правата на човека
ЕК	Европейска комисия
ПРБ	Прокуратура на Република България
ВКП	Върховна касационна прокуратура
ВКС	Върховен касационен съд
ОС	Окръжен съд
РС	Районен съд
ОП	Окръжна прокуратура
РП	Районна прокуратура
НСлС	Национална следствена служба
МС	Министерски съвет
МП	Министерство на правосъдието
МВР	Министерство на вътрешните работи
ДАНС	Държавна агенция „Национална сигурност“
ДППРБЕСПЧ	Дирекция „Процесуално представителство на Република България в ЕСПЧ“
НИП	Национален институт на правосъдието
ЕМСО	Европейска мрежа за съдебно обучение
МСО	Механизъм за сътрудничество и оценка
РМС	Решение на Министерския съвет
УИС на ПРБ	Унифицирана информационна система на ПРБ

НАЦИОНАЛЕН ИНСТИТУТ НА ПРАВОСЪДИЕТО

София 1000, ул. „Екзарх Йосиф“ № 14, тел: 02 9359 100, факс: 02 9359 101
е-поща: nij@nij.bg, уебсайт: www.nij.bg

I. ВСТЪПИТЕЛНА ЧАСТ

Със заповед № РД-00-46#1/28.05.2019 г. на директора на Националния институт на правосъдието (НИП), след съгласуване с ръководителите на съответните ведомства, е назначена междуведомствена работна група¹ от представители на НИП, ДППРБЕСПЧ, ВКП и представител на академичните среди, със задача да изготви анализ на решенията на ЕСПЧ, постановени след 2016 г., с които се засяга проблемът с ефективното разследване. С изпълнението се преследва комплекс от свързани цели, чието постигане предполага упражняване на компетентност както от всички ангажирани в работната група ведомства, така и от други държавни органи (МВР, Агенция „Митници“, военна полиция, органи с нормотворческа компетентност).

Едновременно цел и предпоставка за адекватно упражняване на компетентност се явява установяването на актуалното състояние и условия, позволяващи на съответните органи на Република България да осигурят ефективно наказателно разследване в съответствие със стандартите на ЕСПЧ. Това предполага формулирането на обосновани изводи относно: нормативната среда, вкл. нейната достатъчност и динамика; структурно-организационните решения; методическата и квалификационна обезпеченост на органите на наказателното производство, проведени целеви обучения, резултати и обратна връзка; проследяване на състоянието и актуалните тенденции в практиката на ЕСПЧ по дела срещу България. Изводите следва да се основават на пряка съпоставка с констатациите на предходния обхванен доклад на ПРБ², представен през януари 2017 г. При дефиниране на задачата на работната група му е дадено значение на основен ориентир, спрямо който да се установи развитието на практиката на ЕСПЧ, степента на реализиране на изведените препоръки и потребността от допълването им.

При осъществяването на тези стъпки, анализът следва да предложи подходяща основа за дейности и конкретни мероприятия, насочени към усъвършенстване на нормативната среда, подобряване на организационната и методическата обезпеченост, с особен акцент върху целенасоченото повишаване на квалификацията на компетентните органи.

---

¹ Съставът на работната група, изготвила доклада, е посочен в Приложение № 6.

² Докладът е в изпълнение на Заповед № РД-09-67 от 13.05.2016 г. на главния прокурор и мярка № 11 от Плана за действие, съгласно РМС № 249/2016 г.

Именно на този аспект се гледа като на основен, бързо действащ и дългосрочен механизъм за налагане и поддържане на стандартите за ефективно разследване съгласно практиката на ЕСПЧ, както и за подобряване подготвеността и чувствителността към проблема в практиката на съответните национални органи. Настоящият доклад, представящ констатациите и изводите от анализа, има за цел да допринесе за трайното установяване на работещ алгоритъм за взаимодействие между ведомствата, ангажирани с наказателното производство, с процесуалното представителство на Република България пред ЕСПЧ и с процеса на изпълнение на решенията на Съда. По този начин се търси и постигането на други необходими резултати – припознаването на стандартите на ЕСПЧ за ефективно наказателно разследване още в дейността на оперативните органи, осъществяващи функции по разкриване на престъпления и издирване на техните извършители, които предшестват или съпровождат същинската процесуална дейност.

II. ОБХВАТ НА ПРОУЧВАНЕТО

При идентифициране на подлежащите на проучване решения на ЕСПЧ работната група взе предвид понятието за ефективно разследване, възприето в предходния доклад от 2017 г., но – в духа на заложените още тогава критерии – включи и решения, чийто фокус е обсъждане на оплаквания за нарушения на фундаментални права или констатации на нарушения, способни да повлияят върху изхода от наказателното производство и общата преценка за функционирането на правосъдната система. Имат се предвид нарушения, свързани с: неправомерно получаване на самопризнания и на сведения, вкл. чрез изтезание или други, не толкова интензивни, форми на насилие; незаконосъобразно или непропорционално провеждане на претърсване и изземване; нарушаването на правото на справедлив наказателен процес във всичките му аспекти; ефективността на съдебния контрол върху актове на досъдебното производство и др. Както се вижда от примерното изброяване, те могат да повлияят както на наказателното разследване като цяло, така и на отделни действия по разследването, като се открояват проблемни зони.

Използвайки този подход, работната група включи в проучването си общо 23 бр. решения на ЕСПЧ по дела срещу България, които отговарят на тези критерии, и са постановени след 2016 г.³ По необходимост, наред с тях, в настоящия контекст са анализирани и други решения, очертаващи съответните стандарти на Съда при изследване и разрешаване на сходни и свързани с тях проблеми в практиката на българските правораздавателни органи, към които някои от решенията препращат, но не са били обхванати изрично в доклада от 2017 г.⁴ Включването на проучените решения на ЕСПЧ в тази група е направено независимо от вида на резултата – осъдително решение или решение за липса на нарушение, щом като предметът на разглеждане се отнася до изведения за изследване проблем. Наред с това, доколкото е било възможно и достъпно без изискване на самите дела, са проучени и част от съдебните и прокурорски актове по българските наказателни производства, предмет на разглеждане пред ЕСПЧ⁵.

Другият елемент от базата за проучване са 12 бр. висящи жалби, предоставени от Министерство на правосъдието, по които повдигнатите оплаквания потенциално имат отношение към проблема за ефективното

---

³ Вж. Приложение № 1.

⁴ Например, *Гуцанови срещу България*, *Славов и други срещу България*.

⁵ Част от проучените национални актове бяха осигурени за ползване чрез УИС на ПРБ и МП.

разследване и за целите на настоящия анализ⁶. Изследването на жалбите е допълващо, с оглед търсене на индикация на актуално заявени и определящи бъдещата практика на ЕСПЧ проблеми.

Този подход намира своето основание и във възприетата през последните години от ЕСПЧ политика за приоритизиране⁷ на подадените жалби на основание естеството на повдигнатите оплаквания. Така жалби, в които се съдържат оплаквания по чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията и които изглеждат *prima facie* допустими, се изпращат с приоритет на държавата за становище⁸.

Работната група не си поставя за цел да замести ЕСПЧ в констатацията, дали има или няма допуснато нарушение, но в анализа ще предложи изводи относно повторяемост на пропуски и недостатъци в практиката на органите на наказателното производство, включително и на база на оценката на заявените с жалбите факти.

Констатациите и изводите са направени въз основа на проучените решения и жалби, както и на други релевантни актове: решения на Комитета на министрите на Съвета на Европа, заключения на форуми, посветени на изследвания проблем⁹; докладите по Механизма за сътрудничество и оценка на Република България; годишните доклади на главния прокурор за прилагане на закона и дейността на разследващите органи за 2016 г., 2017 г. и 2018 г.; годишните доклади на министъра на правосъдието пред Народното събрание по изпълнение на решенията на ЕСПЧ за 2016 г., 2017 г. и 2018 г. и др. При извършването на анализа, както и за изготвяне на констатациите, изводите и препоръките по настоящия доклад, е съобразена и научна литература по практиката на ЕСПЧ, която се цитира по-долу при позоваване¹⁰.

За осигуряване на унифициран подход при анализа на решенията и жалбите се ползваха подготвени от работната група карти. В тях бяха

---

⁶ Вж. Приложение № 2.

⁷ https://www.echr.coe.int/Documents/Priority_policy_ENG.pdf

⁸ Следва да се съобрази, че по правило по дела, които касаят потенциални нарушения на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията в контекста на неефективното разследване, Съдът няма политика да съдейства на страните за постигане на приятелско споразумение. В този смисъл по такъв тип дела резултатът най-често е решение по допустимост или по същество, но не и заличаване на жалбата поради постигане на приятелско споразумение или представяне на едностранна декларация, с която се признава нарушение и се поемат задължения, от страна на държавата.

⁹ В това число кръгли маси, организирани от Отдела за изпълнение на решенията на ЕСПЧ към Съвета на Европа и от Министерството на правосъдието относно мерките по изпълнение на решения на ЕСПЧ, включително и с участието на представители на ПРБ.

¹⁰ Харис, Дейвид, О' Бойл, Майкъл, Бейтс, Ед и Бъкли, Карла. Право на Европейската конвенция за правата на човека, София, Сиела, 2015; Друмева, Емилия. Конституционно право, София, Сиела, 2018; Кръстева, Здравка. Разследването на престъпления съгласно Европейската конвенция за правата на човека. София, Сиби, 2015; Гитева, Дилиана и Разбойникова, София. – В: Основни права и свободи. Наръчник. София, Фондация „Български адвокати за правата на човека“.

въведени основни данни: реквизити на делото пред ЕСПЧ и кореспондиращото му национално производство, твърдяно нарушение; време на извършване; време на сезиране на ЕСПЧ; етапи на развитие и резултат на националното наказателно производство; констатации на ЕСПЧ във връзка с критериите за ефективно разследване; препратки към предходни произнасяния на ЕСПЧ и др. Информацията от индивидуалните карти осигури извършването на съпоставки и извеждането на сравнения и тенденции, обосноваващи изводите в настоящия доклад.

III. АНАЛИЗ НА РЕШЕНИЯТА И КОНСТАТАЦИИ

Проучените решения на ЕСПЧ се отнасят за събития, състояли се в периода 1999-2014 г., за които съдът е бил сезиран с оглед нарушени права по ЕКПЧ. Предмет на проучените висящи и комуникирани жалби са събития, състояли се в периода 1998-2018 г.

Анализът на постановените решения сочи, че най-голяма е честотата на повдигнати поне две оплаквания от страна на жалбоподателите (в 10 от тях), в 8 решения е формулирано само по едно оплакване, а в пет от решенията – 3 и повече оплаквания. Най-много са оплакванията по чл. 3 – забрана за изтезание, нечовешко или унизително отношение в двата ѝ аспекта, материален и процесуален (в 12 решения и в 5 от комуникираните жалби), следвани от оплакванията по чл. 8 – засягане на различни аспекти на правото на неприкосновеност на личния и семейния живот и жилището (по 8 от приключилите дела и 8 от комуникираните жалби).

В преобладаващата част от решенията Европейският съд е установявал по две и повече нарушения (по 8 от делата), което до голяма степен се дължи и на констатирано нарушение по чл. 13 от Конвенцията, когато е установена липса на ефективно вътрешноправно средство за защита.

В 5 от решенията има установено по едно нарушение, в 2 от тях ЕСПЧ констатира нарушение на част от формулираните оплаквания, а в 8 от решенията не е установено нито едно нарушение по повдигнатите оплаквания.

Основни групи оплаквания

С оглед систематизиране на идентифицираните проблеми, за да се обосноват и съответно адресират конкретни препоръки, анализът се фокусира върху няколко конкретни въпроса – употребата на физическа сила от полицейски орган, претърсването на жилища и офиси, съблюдаването на презумпцията за невиновност, своевременния достъп до адвокат и други въпроси на справедливия съдебен процес.

Съобразно това при анализиране на решенията се очертават три основни групи оплаквания.

Първата е относно допуснати нарушения на чл. 3 в неговите материални и/или процесуални аспекти поради упражнено неоправдано

насилие от страна на полицейски органи и липсата на ефективно разследване във връзка с това оплакване¹¹. Подобни оплаквания са повдигнати и в две комуникирани жалби¹².

Втората група оплаквания е за нарушено право на неприкосновеност на личния и/или семейния живот и на жилището поради извършено претърсване и изземване в жилищата и офисите на жалбоподателите – било в условията на неотложност, било при условията на формален и неефективен предварителен или последващ съдебен контрол, било поради прекомерно разширения обхват, в който то е извършено.¹³ Оплаквания от същото естество се съдържат в четири комуникирани жалби¹⁴.

Третата група оплаквания е за нарушаване на презумпцията за невинност в хода на започнало досъдебно производство поради направени изявления от представители на МВР, прокуратурата или на други публични фигури¹⁵. Сред комуникираните жалби няма повдигнато подобно оплакване.

В анализа са обхванати и няколко решения, поставящи различни въпроси на правото на справедлив процес в неговите наказателноправни аспекти, които имат отношение към ефективността на разследването – за правото на адвокат непосредствено след задържането на лицето¹⁶ и за нарушената забрана за неправомерно получаване на показания/признания¹⁷.

---

¹¹ *Георгиев срещу България* (жалба № 60770/15, решение по допустимост от 25 септември 2018 г.); *Митев срещу България* (жалба № 34197/15, решение от 5 октомври 2017 г.); *Попови срещу България* (жалба № 39651/11, решение от 9 юни 2016 г.); *Алексей Петров срещу България* (жалба № 30336/10, решение от 31 март 2016); *Петров и Иванова срещу България* (жалба № 45773/10, решение от 31 март 2016); *Стоянов и други срещу България* (жалба № 55388/10, решение от 31 март 2016 г.); *Говедарски срещу България* (жалба № 34957/12, решение от 16 февруари 2016 г.); *Борис Костадинов срещу България* (жалба № 61701/11, решение от 21 януари 2016 г.); *Шалявски и др. срещу България* (решение от 15 юни 2017 г. по жалба № 67608/11).

¹² *Янчовичин срещу България* и *Дермански срещу България*.

¹³ *Попови срещу България*, *Стоянов и други срещу България*, *Говедарски срещу България*, *Борис Костадинов срещу България*, *Посевини срещу България* (жалба № 63638/14, решение от 19 януари 2017 г.); *Димова-Иванова и Иванов срещу България* (жалба № 58497/10, решение от 31 май 2018 г.).

¹⁴ *Дермански срещу България*, *Илиева срещу България*, *Колев срещу България* и *Йосифов срещу България*.

¹⁵ *Попови срещу България*, *Алексей Петров срещу България*, *Петров и Иванова срещу България*, *Стоянов и други срещу България*, *Масларова срещу България* (жалба № 26966/10, решение от 21 февруари 2019), *Лолов и други срещу България* (жалба № 6123/11, решение от 21 февруари 2019).

¹⁶ *„Симеонови срещу България“* (жалба № 21980/04, решение от 12 май 2017 г. на Голямо отделение); *Димитър Митев срещу България* (жалба № 34779/09, решение от 8 март 2018 г.).

¹⁷ *Корнев срещу България* (жалба № 39014/12, решение от 5 януари 2018 г.).

Извън тези три основни групи оплаквания някои от постановените решения на ЕСПЧ очертават и други проблемни области, които също са включени в Приложения № 1 и № 2¹⁸.

Нарушения на чл. 3 ЕКПЧ

а/ неоправдано използване на сила (материален аспект)

В редица дела, свързани с полицейски операции по задържането на лица, заподозрени в извършването на престъпления, Съдът констатира, че използваната сила е била необоснована и непропорционална, тъй като нищо с оглед както евентуалното обвинение срещу лицето, така и неговото поведение, не е налагало да бъде използвана сила с такъв интензитет. Така в мотивите си по делото *Попови срещу България* той посочва, че „§ 65 [...] *средствата, използвани от силите на реда и начинът, по който са действали, не са явно необходими с оглед специфичните обстоятелства на случая (...) целта на полицейската операция е била да се арестува жалбоподателят, заподозрян по наказателно производство за активен подкуп на следовател, и да се извърши претърсване на помещенията в нотариалната кантора на жалбоподателката, с цел да се открият доказателства по наказателното производство (...) подозренията срещу жалбоподателя, не са били свързани с насилствени престъпни деяния и че, освен това, никое доказателство по случая не подкрепят извода, че жалбоподателят е имал предишни прояви на насилie и че е могъл да представлява опасност за полицейските служители, участвали в операцията на този ден.*“ Подобно поведение от страна на полицейските органи е описано и в една от комуникираните жалби, в която освен твърде ранния час на нахлуване на полицейски части в дома на жалбоподателя, не е съобразено присъствието на малки деца¹⁹.

Във всички проучени дела, включени в настоящия анализ, в които е констатиран подобен проблем, ЕСПЧ се позовава на основните предпоставки, довели до извода за допуснатото нарушение на цитираната

---

¹⁸ Решение от 10 януари 2017 по жалба № 72936/14 – *И.П. срещу България* (нарушение на чл. 5 § 4 от Конвенцията поради липса на съдебен контрол за законосъобразност на разпореждането на прокурора за настаняване на непълнолетно лице в Дом за временно настаняване по реда на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните). Решение от 19 октомври 2017 по жалба № 67482/14 – *Лебоа срещу България* (нарушаване правото на лицето да се свърже със семейството си след задържането му); комуникирана жалба № 51127/18 – *Стефанов срещу България* с оплакване за нарушаване правото на свобода и сигурност поради неколкочкратното потвърждаване на задържането под стража, както и за ограничаване свободата на изразяване; комуникирана жалба № 5113/11 – *Йосифов срещу България* с оплакване за нарушение на чл. 5 поради кумулация на полицейско и прокурорско задържане; комуникирана жалба № 32644/09 – *Стоян и Милена Апостолови* с повдигнато оплакване за прекомерно засягане на имуществото на жалбоподателите във връзка с наложени мерки за обезпечаване на наказания глоба и конфискация по чл. 72 от НПК по водено срещу жалбоподателя наказателно производство.

¹⁹ Жалба № 61322/10 – *Дермански срещу България*.

разпоредба, изложени в решението му по делото *Гуцанови*, а именно: i) няколко маскирани и тежко въоръжени полицейски служители нахлуват в жилището на жалбоподателите в ранните часове на деня; ii) присъствието на близките на лицето, издирвано от полицейските органи, не е взето предвид в подготвителните и изпълнителните фази на полицейската операция; iii) полицейската операция е извършена без предварително разрешение на съдия; iv) съпругата на издирваното лице не е замесена в деянията, в които е обвинен съпругът й.²⁰ Идентични са констатациите относно поведението на полицейските органи и по няколко други решения от изследваната съвкупност²¹. Същевременно при подобни действия, но извършени в светлата част на деня, от полицаи, които не са тежко въоръжени, без да се нахлува в жилището, Съдът не установява нарушение на чл. 3 в материалните му аспекти по отношение на бременна жена, тъй като тя не е била в пряк контакт с униформените служители. Случаят е разграничен от този на *Гуцанови срещу България* и на *Славов и други срещу България*²².

Въз основа на това биха могли да се извлекат ориентирите за стандарта²³, който прилага Съдът – внимателно планиране на операции (включващи претърсване и изземване, както и задържане), което съобразява характера на престъплението (насилствено, друго), личността на деца (наличие на предходни прояви на оказване на съпротива или упражняване на насилие, специфични умения), наличие на оръжие, присъствие на трети лица (деца, възрастни, други уязвими лица) и други относими обстоятелства.

В анализираната съвкупност са включени и други случаи на упражнено полицейско насилие. Съдът отбелязва, че само по себе си осигуряването на обществения ред не е достатъчно оправдание за използването на сила при липсата на каквото и да било основание за това, произтичащо от поведението на жалбоподателя²⁴.

Оплакване за упражнено полицейско насилие, по което има вероятност да се установи нарушение в материалния аспект на чл. 3, се съдържа в комуникираната жалба *Янчовичин срещу България*²⁵ във връзка с нанесена средна телесна повреда на лице, задържано за установяване на самоличността му в РПУ гр. Банско поради липсата на лични документи в него (при положение, че е познато на полицията). От материалите не се

²⁰ Вж. делото *Гуцанови срещу България*, §§ 116, 117 и 131-134.

²¹ В § 36 на решението по делото *Петров и Иванова*, в § 71 на решението по делото *Стоянов и други*, в §§ 61-62 от решението си по делото *Говедарски и други*.

²² Жалба № 58500/10 – *Рашкови срещу България*, §§ 76-81, решение от 10.11.2015 г.

²³ Вж. по-подробно Кръстева, Здравка. Цит. съч., с. 113 и сл.

²⁴ Вж. делото *Борис Костадинов*, § 53.

²⁵ Жалба № 78907/16.

установява жалбоподателят да е оказвал съпротива, а изглежда, че насилието е упражнено по-скоро за получаване на признания за извършено престъпление.

В групата анализирани решения се установява проява на унижително третиране от страна на полицията при процесуални действия - задържане на жалбоподателя в автомобила му с часове пред полицейското управление за привличането му в качеството на обвиняем и докато се извършва претърсване в дома му. От Съда е отчетено тежкото здравословно състояние на жалбоподателя (напреднала форма на мускулна дистрофия, при която лицето е можело да движи само главата и ръцете си)²⁶. Европейският съд не намира обяснение какво е налагало съответните органи да не разрешат на жалбоподателя да остане в дома си при извършването на тези действия и как той с присъствието в жилището би могъл да попречи на разследването.

Не във всички проучени дела са установени укорими действия от страна на полицията, попадащи в обхвата на чл. 3. Така по делото *Митев срещу България* Съдът достига до извода, че прибегването до известна физическа сила е било необходимо поради поведението на жалбоподателя (който се е опитал да избяга от полицията, за да не се установи, че е шофирал след употреба на алкохол) и че действителната сила, използвана от полицейските служители, не може да се счита за непропорционална на това поведение²⁷. До подобен извод достига Съдът и в едно от решенията по допустимост. В конкретния случай той приема, че макар и да е била употребена сила от страна на полицията тя е била наложителна и съразмерна, тъй като лицето е оказало съпротива и е било под въздействието на алкохол²⁸.

б/ ефективност на разследването по чл. 3 (процесуален аспект)

При оплаквания за неоправдано използване на сила от полицията

Във връзка с повдигнатите оплаквания за липсата на ефективно разследване по повод на упражнено насилие от страна на полицейски органи, за което надлежно са били сезирани компетентните национални власти, ЕСПЧ установява неефективност на последвалото разследване.

В един от случаите това се дължи по преценката на Съда на *прекомерно продължителния период* на разследването поради многобройните обрати по него (осъществено под надзора на РП след

---

²⁶ Жалба № 67608/11 – *Шалаявски и други срещу България*, решение от 15 юни 2017 г.

²⁷ Вж. решението по делото *Митев срещу България*, § 38.

²⁸ Вж. делото *Георгиев срещу България*, §§ 34-35.

образуване на досъдебно производство, продължило между 2011-2014 г. и прекратено поради изтичането на давността). Според Съда самото разследване не се е отличавало с особена сложност, тъй като не се е налагало да се извършват много на брой следствени действия, но е липсвало необходимото усърдие²⁹. В друг случай неефективността на разследването е обусловена от дефекти в самата му организация, тъй като Военна прокуратура - София го поверява на органите, срещу които е депозирано оплакването за прекомерна употреба на сила - Столичната дирекция на МВР³⁰. В този случай Европейският съд поставя под съмнение наличието на достатъчна *независимост на разследващите*; *обхватът* на проведеното разследване е оценен като ограничен, тъй като то не е установило произхода на нараняванията и не е намерило отговор на въпроса, дали, ако е била използвана сила, тя е била действително необходима или не; установено е отсъствието на *усърдие* в издирването на свидетели. В една от комуникираните жалби също се повдигат оплаквания за неефективност на проведеното разследване по повод упражнено насилие, тъй като образуваното наказателно производство срещу полицейския служител завършва с оправдателна присъда. По тази жалба прокуратурата е депозирала протест срещу оправдателната присъда и е поддържала пред въззивната инстанция тезата, че е налице извършено престъпление – нанесена средна телесна повреда на жалбоподателя от страна на полицейски служител³¹.

В няколко от решенията оплакванията за неефективност на проведеното разследване по повод упражнено полицейско насилие са приети за недопустими или неоснователни³². Анализът на ЕСПЧ по тези жалби сочи, че разследванията по повод постъпилите сигнали за упражнено насилие са започнали незабавно, назначени са съответните медицински експертизи, разпитани са всички лица, имащи отношение към случая, а наред с това жалбоподателите са имали възможността да оспорят всички доказателства на прокуратурата в хода на съдебния процес, да правят искания и възражения, имали са достъп до материалите по делата³³. Следователно разследването е проведено в необходимата пълнота.

При оплаквания за упражнено насилие от частни лица

---

²⁹ Вж. решението по делото *Попови срещу България*, §§ 74-75.

³⁰ Вж. решението по делото *Борис Костадинов срещу България*, § 61.

³¹ Жалба № 78907/16 - *Янчовичин срещу България*.

³² *Рашкови срещу България* (решение по допустимост), *Алексей Петров срещу България* (решение по допустимост), *Митев срещу България*.

³³ Вж. *решението по делото Георгиев срещу България*, §§ 40-43; *Рашкови срещу България*, §61 – по това дело оплаквания по процедурния аспект на чл. 3 са направени две години след проведената полицейска акция,. Прокуратурата е извършила необходимите действия по разследването и не е установила правно основание да повдигне обвинения.

Във връзка с оплаквания по чл. 3 ЕСПЧ посочва, че чл. 1 от Конвенцията възлага задължение на държавите да предприемат необходимите мерки, за да възпрепятстват насилието срещу лица, намиращи се под тяхната юрисдикция, дори и ако то е упражнено от частни лица³⁴. Съгласно константната практика на Европейския съд националните власти имат позитивното задължение да проведат пълно и ефективно разследване, ако едно лице повдигне „основателна претенция“, че е било обект на отношение или въздействие, забранено от чл. 3.

Две от решенията по основателност са свързани с оплаквания за неизпълнение на позитивните задължения на държавата да извърши разследване за упражнено насилие от частни лица³⁵. В делото *X и други срещу България* Европейският съд констатира, че съответните институции своевременно са предприели необходимите действия по разследване и са положили дължимата грижа веднага, щом са получили информация за упражнено насилие (извършени са разпити на персонала в дома, в който са били настанени жалбоподателите-деца, издирени са всички лица, работили в съответния период в дома, анализирани са правилата за достъп до дома и т.н.). Отчетено е и правото на жалбоподателите да оспорят актовете на прокуратурата по реда на инстанционния контрол³⁶.

В другото решение на ЕСПЧ по повод оплакване за неефективно разследване на случаи на домашно насилие Европейският съд достига до извода, че националните власти са действали адекватно, навременно и ефективно. Нито вътрешните съдилища, нито полицията, нито прокуратурата са пренебрегнали опасността, която насилственото поведение на техния роднина е представлявало за жалбоподателите. Нещо повече, компетентните органи са предприели подходящи мерки за запазване на физическата им неприкосновеност³⁷.

Констатиран в досегашната практика на ЕСПЧ³⁸ проблем, свързан с ефективността на разследването против половата неприкосновеност, има своите актуални измерения по няколко комуникирани до Правителството

---

³⁴ Вж. *A. c. Royaume-Uni*, 23 септември 1998 г., § 22; *M.C. срещу България*, жалба № 39272/98, решение от 4 декември 2003 г., § 149.

³⁵ *X и други срещу България* и *H.P. и H.I. срещу България*.

³⁶ Вж. §§ 95-98, § 103. Жалбоподателите твърдят, че са били жертви на сексуално насилие по време на престоя си в дом за деца и че българските власти не са изпълнили позитивното си задължение да ги защитават от подобно отношение, както и задължението да проведат ефективно разследване по тези твърдения. Те са осиновени от италианско семейство, което сезира българските институции след твърдения на децата, че са били жертва на сексуално насилие. Към настоящия момент делото е висящо пред Голяма камара, публичното заседание е насрочено за 15 януари 2020 г. (бел. на екипа)

³⁷ Вж. § 87 от решението по делото *H.P. и H.I. срещу България*.

³⁸ *M.C. v. Bulgaria*, жалба № 39272/98, решение от 4 декември 2003 г.; *M.N. v. Bulgaria*, no. 3832/06, §§ 34-40, 27 ноември 2012; *S.Z. v. Bulgaria*, no. 29263/12, §§ 42-47, 3 март 2015.

жалби, по които все още няма постановени решения³⁹. В тях са повдигнати оплаквания за неефективността на проведените разследвания за изнасилване, което рефлектира и върху правото на неприкосновеност на личния живот на жалбоподателките. В тези случаи оплакванията по чл. 3 и чл. 8 най-често са разглеждани съвместно. От наличната информация се установява голяма продължителност на разследването по две жалби. В една от тях властите не квалифицират деянието като изнасилване, въпреки наличието на данни именно в тази насока, които при това са отразени в обстоятелствената част на обвинителния акт. По две от жалбите нарушения могат да бъдат обосновани и поради прекомерно продължителния период на разследване и липсата на достатъчно усърдие за установяване извършителите на престъплението.

в/ ефективност на разследването по чл. 2

Доколкото позитивните задължения на държавата, произтичащи от чл. 1 от Конвенцията, са идентични по чл. 2 и чл. 3, бе преценено, че тук следва да бъдат включени и оплакванията, свързани с неефективността на разследването при причинена смърт.

В изследваната съвкупност попада жалба за прекомерна продължителност на разследването по повод на причинена смърт от частно лице – оплакване по чл. 2 в неговия процесуален аспект⁴⁰. Съдът приема, че макар и производството да е продължило 15 години на три инстанции и този период да е значителен, основният въпрос, който трябва да получи отговор в настоящото дело, е да се установи дали проведеното разследване по отношение на смъртта на роднината на жалбоподателките, е ефективно като цяло в съответствие с изискванията на чл. 2. Доколкото в края на производството органите са постигнали основната цел на разследването - установили са причината за смъртта на жертвата, лицето, извършило убийството, което е намерено за виновно и е осъдено с окончателно

³⁹ Жалба № 39257/17 – *З срещу България*, жалба № 41990/18 (съвкупление с лице, ненавършило 14 г., за което се приема, че не е изнасилване, независимо от данните по делото и записаното в противен смисъл в самия обвинителен акт; сочи се на незаконосъобразно прилагане на съкратеното съдебно следствие по отношение на извършителя на престъплението, натиск от страна на разследващите върху пострадалата, едностранчивост на разследването, некоректно вписване в протокола за разпит на отговорите на пострадалата; липса на аудио и видеозапис и неизползване на т.н. „синя стая“); *У срещу България* (по тази жалба деянието е извършено през 2013 г. Досъдебното производство е спирано два пъти – с постановления от 23.03.2016 г. и от 06.11.2018 г., и в двата случая на основание чл. 244, ал. 1, т. 2 НПК поради неразкриване на извършителя на престъплението, което е наложило връщане на делото на разследващите органи за продължаване на действията по разследване. Постановлението от 06.11.2018 г. е потвърдено с определение от 11.02.2019 г. по НЧД № 443/2019 г. на СРС.); жалба № 61717/16 – *Р.Г. и Н.Г. срещу България* (Неефективно разследване на изнасилване на двете жалбоподателки, които към датата на събитията са били деца (съответно на 12 и 16 г.). Производството срещу единия от извършителите е прекратено поради смъртта му, а на другия – поради настъпването на абсолютната давност. Той е осъден за друго престъпление с присъда, потвърдена от ВКС през 2016 г. (изнасилването е извършено през 1998 г.).

⁴⁰ Жалба № 3524/14 – *Сърбянова-Пашалийска и Пашалийска срещу България*.

съдебно решение, а обезщетението за вреди е било присъдено – Съдът достига до извода, че забавянето на производството не се е отразило на ефективността на разследването⁴¹.

Една от комуникираните жалби, по която все още не е постановено решение, е свързана с оплакване за липса на ефективно разследване по повод недобре планирана полицейска операция, в хода на която е загинал полицейски служител⁴². Обвинение е било повдигнато срещу физическия извършител на деянието, докато жалбоподателите излагат твърдения за непредпазливост, проявена от ръководителите на полицейската акция. Поставен е въпросът доколко извършеното от Министерството на вътрешните работи разследване отговаря на изискванията на чл. 2 от Конвенцията. Тук решението на Съда ще зависи от конкретните обстоятелства по случая и доколко властите ще успеят да докажат, че са предприели всички необходими действия, за да гарантират ефективността на разследването.

Настоящият анализ на проучените решения и жалби не установява нови и различни проявления на недостатъци, свързани с изискването за осигуряване на ефективно разследване. Както бе цитирано по-горе, налице е практика, която по негативен (установява допуснато нарушение) и по позитивен начин (не намира нарушение) потвърждава и детайлизира възприетите стандарти от Съда⁴³, които е необходимо трайно да се следват от националните органи.

В контекста на гореизложеното и за пълнота следва да се посочи, че изпълнението на решенията на ЕСПЧ срещу България, които касаят неефективното разследване по чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията, се наблюдава в групите дела *Великова (полицейско насилие и свързаното с него разследване)* и *С.З./Колеви (насилие между частни лица и свързаното с това разследване)*. По отношение на реализацията на общите мерки остават все още нерешени въпроси, които изрично са били предмет на обсъждане и решение от страна на Комитета на министрите⁴⁴. Тези мерки са необходими за цялостното и ефективно изпълнение на горепосочените решения, но са били мотивирани от недостатъци, различни от

---

⁴¹ Вж. §§ 42-43 от решението. Там е направено сравнение с подобни оплаквания по други български дела, в които Съдът е достигал до противоположния извод, тъй като многобройните недостатъци в хода на цялото разследване и липсата на проявено усърдие не са позволили на властите да установят извършителя на престъплението - *Мулини срещу България*, жалба №2092/08, 20 октомври 2015 г., §§ 44-46; *Анна Тодорова срещу България*, жалба №23302/03, 24 май 2011 г., §§ 76-78.

⁴² Жалба № 37801/16 – *Рибчева-Шаркова*; жалба № 39549/16 – *Иванова-Шаркова*; № 40658/16 – Шаркова.

⁴³ Вж. Вж. Харис, Дейвид; О' Бойл, Майкъл; Бейтс, Ед и др. Цит. съч, с. 272 и сл.; Кръстева, Здравка. Цит. съч., с. 24 и сл.; констатациите от предходния анализ.

⁴⁴ Групата дела *Великова* е разглеждана последно през м. септември 2019 г., а групата *С.З./Колеви* - през м. март 2019 г., като предстои разглеждане през м. декември 2019 г.

констатираните в настоящия анализ, поради което се съобразяват в последващото изложение, свързано с изводите и препоръките⁴⁵.

Нарушения на чл. 8 ЕКПЧ

а/ нарушение на правото на неприкосновеност на личния и семейния живот и жилището при претърсване в условията на неотложност и последвано от формално съдебно одобрение на протокола за проведените действия

В практиката на ЕСПЧ претърсването и изземването представляват намеса в правото на зачитане на личния и семейния живот, жилището и кореспонденцията. За да бъде тази намеса в съответствие с чл. 8, претърсването следва да е проведено законно, да има легитимна цел и да е пропорционално.

Претърсването и изземването като процесуално-следствени действия и в светлината на намесата в правата по чл. 8 от Конвенцията са разглеждани в множество дела срещу България⁴⁶. В периода 2016 г. – 2019 г. в четири решения⁴⁷ и в три от комуникираните жалби⁴⁸ са повдигнати подобни оплаквания. Всички касаят претърсване и изземване в условията на неотложност и последващ съдебен контрол, с изключение на решението по делото „Посевини срещу България“. В случаите на установено нарушение на чл. 8, основните проблеми са свързани с твърде формалистичния последващ съдебен контрол, който не предоставя на жалбоподателите достатъчно гаранции срещу произвол и по този начин води до незаконност на осъществената намеса. Същевременно констатациите са релевантни за пропуските и на органите на досъдебното производство, които непосредствено са приложили този способ на доказване. Очевидно такива се допускат както при преценката относно наличието на неотложност – дали обективно са налице изискуемите законови предпоставки („единствена възможност за събиране и запазване на доказателствата“), така и при обосноваването ѝ в съответните

---

⁴⁵ Вж. раздел V.

⁴⁶ *Илия Стефанов срещу България* (жалба № 65755/01, решение от 22 май 2008 г.), *Гуцанови срещу България* (№ 34529/10, решение от 15 януари 2014 г.), *Преждарови срещу България* (жалба № 8429/05, решение от 30 септември 2014 г.), *Славов и други срещу България* (жалба № 58500/10, решение от 10 ноември 2015 г.).

⁴⁷ *Говедарски срещу България* (жалба № 34957/12, решение от 16 февруари 2016 г.), *Посевини срещу България* (жалба № 34957/12, 16 февруари 2016), *Димова-Иванова и Иванов срещу България* (жалба № 58497/10, решение от 31 май 2018 г.), *Стоянов и други срещу България* (жалба № 55388/10, решение от 31 март 2016 г.).

⁴⁸ Жалба № 38482/11 – *Колев срещу България*, жалба № 22536/11 – *Илиева срещу България* и жалба № 5113/11 – *Йосифов срещу България*.

процесуални документи по наказателното производство.

При съществуващата възможност в чл. 161, ал. 2 НПК за провеждане на това действие в условията на неотложност, ефективният последващ съдебен контрол върху законността и необходимостта от въпросната мярка за разследване е особено важен. Проблематична е практиката националният съд да одобрява осъщественото процесуално-следствено действие единствено посредством резолюция върху протокола и без да излага мотиви защо мярката е била неотложна и необходима. Европейският съд е установил, че подобен контрол е толкова формален, че на практика изобщо не е осъществен и може да бъде приравнен на пълна липса на такъв⁴⁹. По делото *Димова-Иванова и Иванов* той достига до същия извод, посочвайки, че липсват гаранции срещу произвол на тези процесуално-следствени действия както преди, така и след извършването им и се позовава на констатациите си по цитираните по-горе решения *Гуцанови* и *Славов и други*⁵⁰.

По отношение на второто изискване Съдът не поставя под съмнение обстоятелството, че претърсването преследва легитимна цел за превенция на престъпността⁵¹.

Съгласно практиката си, за да определи дали мярката е „необходима в едно демократично общество“ (или казано по друг начин пропорционална на преследваната цел), Съдът трябва да изследва наличието в законодателството на ефективни гаранции срещу произвол, както и начина, по който тези гаранции се прилагат. Елементи, които се вземат под внимание в това отношение, са *тежестта на престъплението*, във връзка с което е извършено претърсването и изземването, дали е било извършено въз основа на *разрешение*, издадено от съдия (или подложено на последващ съдебен контрол), дали разрешението се основава на обосновано *предположение* и дали *обхватът* му е разумно ограничен. При предварително съдебно разрешение от значение е и наличието на преценка за вероятността да бъдат открити относими доказателства. Съдът разглежда и начина, по който претърсването е проведено, а също така отчита и въздействието на мярката върху работата и репутацията на

---

⁴⁹ Вж. решение *Стоянов и други срещу България*, § 130: „Съгласно вътрешното законодателство и съдебна практика, претърсването без съдебна заповед може да се извърши само при неотложност и съществуването на такава ситуация е в същината на последващата проверка, извършена от съдията съгласно чл. 161, ал. 2 от НПК [...]. Необходимо е да се констатира, че в решенията, одобряващи въпросните мерки, съдиите са се ограничили до просто обявяване на ситуацията за неотложна. Съдът обаче счита, че при липсата на аргумент в подкрепа на тези изявления на съдиите не е доказано, че магистратите [...] са извършили действителна проверка на законността и необходимостта от оспорваните мерки.“

⁵⁰ Вж. *Димова-Иванова и Иванов*, § 34-35; *Гуцанови*, §§ 219-227; *Славов и други*, §§ 145-151.

⁵¹ Вж. *Посевини*, § 68.

засегнатото лице⁵².

В практиката на органите на досъдебното производство може да се осъществи нарушение при претърсването и изземването дори и при наличието на предварително разрешение от съдия, когато обхватът на тези процесуално-следствени действия надхвърля обема на полученото разрешение. Такъв проблем е поставен с жалба относно изземването на цяла компютърна конфигурация от трето лице, вместо само на данните за посочените фирми в определението на съда⁵³. До непропорционалност на намесата би могло да се стигне и ако иззетите веществени и други доказателства не бъдат своевременно върнати на лицето, след като се установи, че те не попадат в обхвата на провежданото разследване или то бъде прекратено⁵⁴.

В практиката на Съда срещу България се засяга и въпросът за изземването на данни, защитени от професионална тайна⁵⁵. Решението *Илия Стефанов* касае специфична ситуация на претърсване на адвокатска кантора. Макар че не попада във времевия обхват на проучената практика на ЕСПЧ, доколкото този аспект на ефективното разследване не е засегнат в предходния анализ, а е особено важен, работната група намира за необходимо да го обсъди. В случая Съдът е намерил, че изземването на компютъра на жалбоподателя е засегнало адвокатската му тайна в непропорционална степен⁵⁶. Липсата на преценка относно необходимостта от изследване на защитена от професионална тайна информация се е оказала решаваща и в дела срещу други държави, свързани както с адвокатска, така и с журналистическа тайна, като за последната следва да се съобразяват и изискванията на чл. 10 ЕКПЧ⁵⁷.

б/ други хипотези на нарушаване на чл. 8

Медийно отразяване на задържане

Съдът установява самостоятелно нарушение на чл. 8 в случаите, когато без съгласие на лицето органите на МВР правят запис на самото му задържане, който след това предоставят на медиите за разпространение.

---

⁵² Вж. *Илия Стефанов срещу България*, по. 65755/01; *Посевини*, §§ 69-70.

⁵³ Жалба № 38482/11 – *Колев срещу България*. Решението на ЕСПЧ е постановено след приключване на същинската работа по доклада, като не е констатирано нарушение.

⁵⁴ Жалба № 44229/11 – *Пендов срещу България*, касаеща прекомерно продължително задържане на сървър, принадлежащ на трето лице, а не на обвиняем.

⁵⁵ Вж. по-подробно Кръстева, Здравка. Цит. съч., с. 127-147.

⁵⁶ Вж. *Илия Стефанов срещу България*, § 42.

⁵⁷ *Robathin v. Austria* (no. 30457/06, judgment of 3 July 2012) и *Vinci Construction et GTM Genie Civil et Services c. France* (nos. 63629/10 and 60567/10, judgment of 2 April 2015).

Според Европейския съд българският НПК предвижда възможността да се правят видеозаписи в рамките на наказателното производство, когато става дума за събиране на доказателства, например при огледа на местопрестъпление, при претърсване или при разпит. Съгласно втория параграф на чл. 8, за да бъде такава намеса оправдана, тя трябва да бъде преди всичко „предвидена в закона“. Съдът счита, че въпросът не е уреден от „закон“, отговарящ на критериите, развити в решенията му, а по-скоро се касае за практика на органите на МВР, съпътстваща интересни за обществото и медиите операции.

В делото *Попови срещу България* е констатирано, че са заснети и разпространени не следствените действия, извършени в помещенията, където жалбоподателят е бил арестуван, а самото задържане на лицето. Съответно пред Съда не е доказано, че разглежданата намеса е била предвидена от закона, поради което Съдът установява нарушение на чл. 8⁵⁸. Аналогично е решението му и по делото *Алексеј Петров срещу България*⁵⁹. Извън обхвата на изследваната съвкупност пример за тази практика е решението *Славов и други срещу България*⁶⁰.

Нарушения на чл. 6 ЕКПЧ

Презумпцията за невиновност

Презумпцията за невиновност е закрепена в чл. 6 § 2 от ЕКПЧ. Тя съставлява един от елементите на справедливия наказателен процес, но същевременно е самостоятелно право. В този смисъл може да бъде нарушена независимо от това дали другите аспекти на чл. 6 са спазени⁶¹.

Така например ще е налице нарушение, ако публично изявление, направено от магистрати, държавни служители или други представители на публичната власт относно обвиняем или подсъдим създава впечатление, че той е виновен, без вината му да е била установена от съд. Особено значение има изборът на думи по отношение на дадено лице, преди то да е било признато за виновно⁶². Това, което е особено важно, е действителният смисъл на спорните изявления и специфичните обстоятелства, при които те са направени, разгледани в конкретиката на всеки отделен случай⁶³.

Същевременно Съдът прави разграничение между изявленията, които създават впечатление, че въпросното лице е виновен, и тези, които

---

⁵⁸ Вж. *Попови срещу България*, §§ 98-100.

⁵⁹ Вж. *Алексеј Петров срещу България*, §§ 79-82.

⁶⁰ Жалба № 58500/10, § 37.

⁶¹ Вж. Харис, Дейвид; О' Бойл, Майкъл; Бейтс, Ед и др. Цит. съч, с. 548 и сл.

⁶² Вж. *Daktaras c. Lituanie*, № 42095/98, § 41, ЕСПЧ 2000-X.

⁶³ *Y.B. et autres c. Turquie*, № 48173/99 и № 48319/99, § 44, 28 октомври 2004 г.

се ограничават до описване на подозрение. Първите нарушават презумпцията за невинност, докато вторите се считат за съответстващи на духа на чл. 6 § 2 от Конвенцията⁶⁴.

Решенията срещу България, установяващи нарушения по тази разпоредба на Конвенцията, са 10 на брой⁶⁵, като 6 от тях са постановени в периода, обхванат от настоящото изследване - след 2016 г. За целите на анализа ще бъдат обсъдени всички решения, тъй като те не са били обект на проучване в предходния анализ на прокуратурата и това би допринесло за по-доброто разбиране на проблема.

Делото *Петьо Петков срещу България* е първото, в което е повдигнат въпросът за нарушената презумпция за невинност поради изявления на магистрат. В решението си ЕСПЧ задава стандарта, който следва да се взема предвид при медийни изяви от страна на публични фигури. Случаят е свързан с дадена пресконференция, на която прокурор – административен ръководител, е заявил във връзка с наказателния процес срещу жалбоподателя (и приключилото производство на първа инстанция с оправдателна присъда), че „*никой магистрат не може да ме убеди, че въпросното лице не е виновно*“. За да оцени какво е било въздействието на тези думи върху общественото мнение, Съдът счита за необходимо да вземе предвид не само тяхното същностно значение, но и етапа, на който се е намирало наказателното производство към момента на пресконференцията, медийното отразяване на процеса и служебните отговорности на прокурора. Вземайки предвид функцията на магистрата – ръководител на прокуратура, широкото медийно отразяване на конкретния случай и висящността на процеса, Съдът достига до извода, че изразената позиция би могла да внуши на широката публика, че жалбоподателят е виновен за извършеното престъпление⁶⁶.

---

⁶⁴ *Marziano c. Italie*, № 45313/99, § 31, 28 ноември 2002 г. Поради това Съдът не установява нарушение по жалбата на *Стоянов срещу България* (решение по допустимост от 4 април 2017 по жалба № 19557/05), в която жалбоподателят повдига оплакване, че е била накърнена репутацията му вследствие изявления в интервюта на окръжен прокурор по повод публикуваната от него книга. В няколкото публични изяви на магистрата не се съдържат правни оценки, а информация, че е разпоредил да бъде образувано досъдебно производство, в хода на което да се установи извършено ли е престъпление или не от страна на жалбоподателя.

⁶⁵ Списък на относимите решения е представен в Приложение № 4.

⁶⁶ В параграфи 94-97 от решението Съдът анализира използваните думи и контекста, в който изявлението е направено. От една страна, прокурорът не отрича, че именно съдията трябва в крайна сметка да определи дали жалбоподателят е виновен или не по обвиненията срещу него. От друга страна, изявлението е било направено на пресконференция, проведена сравнително скоро след оправдаването на жалбоподателя от първоинстанционния съд, докато делото е било висящо пред Софийски градски съд, поради протест на прокуратурата. Прокурорът е оглавявал Софийска районна прокуратура и по този начин широката общественост е възприела думите му като официална позиция на ръководената от него институция. Съдът взема под внимание медийния интерес: делото е било широко отразено от средствата за масово осведомяване и прокурорските власти е следвало да не допускат ни най-малка смислова неяснота. Съдът преценява, че оспорваното изявление е от естество да създаде в обществеността впечатлението, че жалбоподателят е виновен за престъплението, за което е обвинен.

През анализирания период делата по чл. 6 § 2 касаят нарушения на презумпцията за невиновност предимно от страна на политици и по-рядко от магистрати. Повечето нарушения са в контекста на големи акции на МВР. Проучените нови относими решения позволяват да се изведат някои основни ориентири, възприети от Съда, при преценяване дали е осъществено нарушение на презумпцията. Във всички случаи е необходимо да се съобразява кой прави изявлението (представител на публичните власти, ролята му по оповестявания случай), доколко в изявлението се идентифицира личността на дееца (с име, прякор, длъжност и др.п.), в каква степен лицето се свързва с въпросното престъпление (дали се внушава, че е установено авторството на въпросното лице в престъплението или се оповестяват хипотези, подлежащи на проверка/опровергаване), контекстът, в който се прави изявлението и етапът, на който се намира наказателното производство; цялостно съобразяване на всички конкретни обстоятелства, за да се осигури съблюдаване на презумпцията. По делото *Масларова срещу България* например, говорителят на главния прокурор дава пресконференция относно образуваното наказателно производство срещу жалбоподателката. Изказванията ѝ са отразени от различни електронни медии и печатни издания. Същия ден и националното радио излъчва репортаж за въпросното наказателно производство, съдържащ спорните изявления. Съдът отбелязва, че изказванията са направени по време на пресконференция, специално посветена на наказателното производство срещу жалбоподателката. Пресконференцията се провежда в деня след депозиране на искането на главния прокурор за снемане на депутатския имунитет на жалбоподателката и в деня, в който тя дава съгласие срещу нея да бъде проведено наказателно преследване, т.е. в момент, в който обществеността проявява силен интерес към случая. Съдът счита, че при тези обстоятелства и с оглед позицията ѝ на говорител на главния прокурор, последната е трябвало да вземе необходимите мерки, за да се избегне всякакво объркване относно обхвата на изказванията ѝ във връзка с провеждането на наказателното производство. Съдът заключава, че спорните изказвания надхвърлят пределите на обикновеното съобщаване на информация. Според него чрез тях недвусмислено се посочва, че жалбоподателката е в основата на извършено престъпление.

В делото *Алексей Петров срещу България* изказването на градския прокурор на София: *„Когато лидер на престъпна група е с постоянна мярка „задържане“, свидетелите добиват повече кураж.“* визира пряко жалбоподателя, за когото градският прокурор недвусмислено заявява, че той е начело на престъпна организация. Разглежданото изречение следователно представлява потвърждение за виновността на

жалбоподателя, а не е просто мнение за съществуването на подозрение срещу него.

Други нарушения на чл. 6 в наказателните му аспекти

а/ нарушения във връзка с осигуряване правото на адвокат от момента на задържане на лицето

В две от делата през анализирания период е повдигнато оплакване за нарушение на чл. 6 § 3, б „с“ ЕКПЧ.

В единия от случаите се касае до неосигуряване на адвокат на задържано лице в първите три дни от задържането му. Анализирана е цялостната относима национална уредба и е коментирана практиката на органите на наказателното производство. В крайна сметка Съдът (вкл. и Голямата камера) не установява нарушение, като съществената аргументация почива на цялостната оценка дали наказателният процес е бил справедлив след анализ на конкретното влияние на определени обстоятелства по делото⁶⁷.

В другото дело⁶⁸ - предмет на разглеждане, се засяга различен проблем. Жалбоподателят, който е бил заподозрян за убийство, е бил задържан по реда на ЗМВР. Не му е осигурен адвокат, въпреки че той е поискал такъв. Направеното самопризнание пред полицейски служители е било използвано в наказателния процес срещу него под формата на свидетелски показания на разпиталите го служители⁶⁹. Европейският съд констатира отсъствието на разпоредба в националното законодателство, която да позволява ограничаване на правото на адвокат на лица, задържани под стража, поради извънредни обстоятелства. Той отбелязва със загриженост, че липсата на достъп до адвокат изглежда е практика на властите и се позовава на докладите на Българския хелзинкски комитет в

---

⁶⁷ Вж. *Симеонови срещу България*⁶⁷, по което Съдът приема, че от момента на повдигане на обвинението на лицето (което се случва три дни след задържането му) то е имало адвокат, не е направило преди това никакви признания, които да са документирани и да са използвани срещу него. Поради това, макар и на лицето да не е бил осигурен адвокат непосредствено след задържането му, тези действия не са нарушили правото му на защита и като цяло процесът е бил справедлив.

⁶⁸ *Димитър Митев срещу България*, жалба № 34779/09, решение от 8 март 2018 г.

⁶⁹ Жалбоподателят е заподозрян като евентуален извършител на убийство и е задържан от органите на МВР по реда на ЗМВР (в сила към 2006 г.). Подписал е декларация със заявление, че желае да получи съдействие на адвокат, но такъв не му е осигурен. По-късно същия ден с него е проведен разговор от двама полицейски служители, пред които той признава, според него под физически натиск, че е извършил убийството и описва действията си в дните преди задържането. Самопризнанието е записано и подписано от жалбоподателя и от един от полицаите. Обвинение за убийство му е повдигнато след 6 месеца в присъствието на адвокат. Съдът го признава за виновен и го осъжда, използвайки като част от доказателствения материал показанията на полицаите, разпитани като свидетели, които разказват за признанията на жалбоподателя. Присъдата е потвърдена от въззивната и касационна инстанция, които въпреки възраженията на жалбоподателя също приемат показанията на полицейските служители като част от доказателствата по делото.

становището му на трета страна, както и на критиките в множеството доклади на Комитета за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа. Същевременно се критикува подходът на органите на наказателното производство в случая, тъй като ефектът от допускането на свидетелските показания на полицаите като доказателство по делото е от практическа гледна точка същия, както включването на самото самопризнание, направено пред полицаите по време на 24-часовото задържане. По този начин на практика са били заобиколени разпоредби, гарантиращи процесуални права на жалбоподателя. От съществено значение е, че самопризнанието е направено в отсъствието на адвокат по време на най-ранните етапи на наказателното производство и че неговото въздействие върху последващото развитие на това производство не може да бъде пренебрегнато. Европейският съд установява нарушение на чл. 6 § 1 и § 3 б. „с“ от Конвенцията.

б/ нарушаване на правото на справедлив процес поради използването на неправомерно получени показания/обяснения от трето лице

В едно от анализираните дела⁷⁰ Европейският съд достига до извода, че правото на справедлив процес на жалбоподателя е било сериозно накърнено, тъй като неговата причастност към повдигнатото му обвинение и впоследствие осъждането му се основават изцяло на обясненията на другия съучастник, които са изтръгнати чрез изтезание⁷¹. Този извод е в съответствие с утвърдената практика, съобразно която, когато доказателства са събрани по начин, който противоречи на чл. 3 от Конвенцията, тяхното използване в наказателно производство винаги поражда сериозни съмнения относно справедливостта на производството, дори те да не са били решаващи за осъждането на обвиняемото лице⁷². В случаите на изтръгване на показания/обяснения посредством изтезание, като най-тежка форма на нечовешко отношение по чл. 3 от Конвенцията, тяхното ползване като доказателство в последвалия наказателен процес за обосноваване вината на обвиняемото лице винаги е в нарушение на правото на справедлив процес по чл. 6.

В конкретния случай решението на националните съдилища да приемат въпросните обяснения се основава предимно на констатацията, че те са достоверни, тъй като съответстват на останалите доказателствени материали. Същевременно изключително важна е констатацията на Съда,

---

⁷⁰ *Кормев срещу България*, жалба № 39014/12, решение от 5 януари 2018 г.

⁷¹ *Стойков срещу България*, жалба № 38152/11, решение от 06.10.2015 г.

⁷² Вж. *Кормев срещу България*, § 81. Жалбоподателите Кормев и Стойков са обвиняеми по едно и също национално наказателно производство за квалифициран грабеж.

насочваща вниманието към сериозния риск, който крие подобен подход. Всяко negliжиране на такива случаи би било сигнал към органите на наказателното производство, че за разкриването и наказването на извършителя на престъпление може да се нарушават основни права. Това неизменно води до съществено и дългосрочно подкопаване на законността⁷³ и може да създаде усещане за безнаказаност у органите, на които е възложено да я охраняват. Европейският съд изразява принципната си позиция, че използването на доказателства, получени чрез изтезание, представлява нарушение на правото на справедлив процес, дори когато лицето, от което са изтръгнати доказателствата по този начин, е различно от обвиняемия.

---

⁷³ Вж. *Кормев срещу България*, § 88: „[...] този подход има ефекта на предоставяне на пълната свобода на разследващите органи да подлагат заподозрените и свидетелите на изтезание, с цел получаване на устни доказателства, които могат да използват впоследствие при условие, че те се окажат правдоподобни, за да докажат вината на заподозрените. Такова разсъждение може да подкопае защитата, предоставена от членове 3 и 6 от Конвенцията, както са разтълкувани в собствената му съдебна практика“.

Вж. и *Jalloh c. Allemagne* [GC], № 54810/00, § 94, ЕСПЧ 2006-IX; *Gäfgen c. Allemagne* [GC], № 22978/05; *Othman (Abu Qatada) c. Royaume-Uni*, № 8139/09, *Haski c. Belgique*, № 649/08.

IV. ДИНАМИКА И АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ, СПОСОБСТВАЩИ ЗА ЕФЕКТИВНОТО РАЗСЛЕДВАНЕ

Освен анализ на постановените решения и на комуникираните жалби, работната група намери за необходимо да проследи развитието и актуалното състояние на нормативната среда, структурно-организационната, методическата и квалификационната обезпеченост на органите на наказателното производство, изхождайки от разбирането, че те са доминиращи сред факторите, които предпоставят както ефективното разследване така и цялостната защита на основните права.

1. Нормативната среда⁷⁴

През изследвания период се наблюдава определено развитие на нормативната среда⁷⁵, което е от непосредствено значение за обезпечаването на защитата на основни права и свободи.

Важна мярка от общо значение за цялостната правна среда и специално за преодоляване на нормативните предпоставки за осъдителни решения са промените в **Закона за нормативните актове**⁷⁶. В съответствие с тях проектът на всеки нормативен акт, който подлежи на разглеждане от Министерския съвет, се придружава и от справка за съответствието му с Конвенцията и с практиката на ЕСПЧ, която се изготвя от Министерството на правосъдието, съобразно специфичната експертиза на ДППРБЕСПЧ.

Реализирани са съществени законодателни промени в **устройството на съдебната власт**⁷⁷, с което едновременно се изпълняват както основни

⁷⁴ Касае се за преглед на относимите нормативни промени, които са приети за релевантни въз основа на анализирани решения и жалби, като са съобразени и констатациите, изводите и препоръките от предходния доклад

⁷⁵ С Решение от 23 февруари 2017 г. на Министерския съвет е одобрен План за действие за 2017 г. за изпълнение на препоръките от Доклада на Европейската комисия, като са съобразени и препоръките от Независимия анализ на структурния и функционален модел на ПРБ, изготвен от екип чуждестранни прокурори, сформирани от Службата за подкрепа на структурните реформи на Европейската комисия, както и препоръките от Анализа на решенията на Европейския съд по правата на човека, извършен от ПРБ. За изпълнението му – мярка 13 и мярка 14, са изработени пътни карти с отговорни институции ПРБ и МП. Значителната част от мерките са изпълнени, някои са все още в процес на изпълнение.

⁷⁶ Вж. чл. 28 ЗНА, обн. ДВ, бр.34/2016 г. Промените са осъществени в съответствие с ангажимента на държавите членки на Съвета на Европа, поет с декларацията от Брайтън през 2012 г. и препотвърден с декларацията, приета на конференцията в Брюксел през 2015 г. От влизането им в сила на 4 ноември 2016 г. до м. октомври 2019 г. ДППРБЕСПЧ е изготвила справки за съответствие с ЕКПЧ по 216 законопроекта, подлежащи на разглеждане и внасяне в НС от Министерски съвет.

⁷⁷ Вж. измененията и допълненията на Закона за съдебната власт, обн. ДВ, бр. 62/2016 г. и сл.

препоръки на европейските и международните институции, така и вътрешни стратегически⁷⁸ и аналитични и планови документи⁷⁹.

Чрез утвърждаване на съдийското самоуправление е потърсено ограничаване на възможностите за административни форми на влияние върху независимостта на съда и повишаване на отговорността и ефикасността на администрирането на съдилищата⁸⁰.

Създадени са допълнителни гаранции за индивидуалната независимост на прокурорите и следователите при изпълнение на техните правомощия. Недопустимо е даването на устни разпореждания и указания във връзка с работата по делата и преписките от горестоящия прокурор; допустими са само писмени указания, които задължително следва да са мотивирани и да са относно прилагането на закона, без да засягат вътрешното убеждение на решаващия прокурор⁸¹. Въведени са допълнителни задължения по отношение на отчетността на главния прокурор и на административните ръководители в системата на прокуратурата, вкл. и за публично оповестяване на резултати от дейността ѝ⁸².

За пръв път законово са определени максималните срокове⁸³ за извършване на възложените от прокуратурата проверки по реда на Закона за съдебната власт, както и за произнасяне на прокурора по тях, с което се създават предпоставки за съкращаване на времето за провеждането им и за повече гаранции за правната сигурност на лицата, по отношение на които се извършват.

---

⁷⁸ Актуализираната стратегия за продължаване на реформата в съдебната система, одобрена с РМС № 299/29.04.2016 г.

⁷⁹ РМС № 249/2016 г., РМС № 39/2017 г., с които са утвърдени съответно План за действие за 2016 г. и 2017 г. и относимите пътни карти по мерки.

⁸⁰ Въведени са нови правомощия на общите събрания на съдиите, вкл. да изслушват предложените от председателя на съда кандидати за назначаване на негови заместници измежду съдиите от съответния съд и да изказват становище относно предложенията, да определят броя и съставите на отделенията, ако има такива, както и тяхната специализация по материя, подобрена е уредбата относно ролята на председателите на съдилищата и на реда, по който се избираят и т.н.

⁸¹ Вж. чл. 145 ЗСВ. С отпадането на единствената хипотеза (по чл. 213, ал. 2 НПК), при която горестоящ прокурор разпорежда произнасяне в определена насока, практически е въведена пълна забрана за даване на указания на прокурорите за решаването на делата и преписките по определен начин.

⁸² Въведено е задължение за оповестяване на годишния доклад за дейността на прокуратурата и разследващите органи на интернет страницата на прокуратурата; съобразно конституционното изискване е предвидена процедура за изслушването на главния прокурор от ВСС и от Народното събрание по този доклад, както и възможност при изслушването народните представители да поставят и писмено зададени от граждани, институции и неправителствени организации въпроси във връзка с доклада; главният прокурор по своя инициатива или по искане на Народното събрание може да представя на законодателния орган и други доклади, свързани с дейността на прокуратурата, и да бъде изслушван по тях. Задължение да публикува на интернет страницата на прокуратурата, която ръководи, годишен доклад за дейността ѝ има и всеки административен ръководител.

⁸³ Срок от два месеца, с възможност за еднократно едномесечно удължаване от административния ръководител, съответно срок за произнасяне на прокурора по преписката по същество – до един месец от постъпването на материалите от извършената проверка.

Допълнена е уредбата и на контролната дейност в прокуратурата, като са въведени конкретни правила за осъществяването ѝ на две нива – от главния прокурор по отношение на дейността на административните ръководители и от всеки горестоящ административен ръководител по отношение на административните ръководители на по-ниските по степен прокуратури в района му.

Променена е уредбата, свързана с атестирането на магистратите, с оглед осигуряване на справедливо и прозрачно кариерно израстване и функционирането му като основен инструмент за постигане на независима и надеждна съдебна власт⁸⁴.

Реализирани са промени и в института на командироването на магистрати, целящи осигуряването на предпоставки за уравнивяване на натовареността между различните съдилища или прокуратури чрез временно преместване на съдия или прокурор, както и на повече гаранции срещу произволното упражняване на това правомощие и недопускане то да застраши личната и функционалната независимост на командирвания магистрат.

Обезпечен е статутът на Инспектората към Висшия съдебен съвет като независим орган с ясно очертани контролни правомощия по отношение на дейността, имуществото и почтеността на съдиите, прокурорите и следователите. С важно значение са правомощията за проверка за почтеност, за установяване на действия, които накърняват престижа на съдебната власт, и особено свързаните с нарушаване на независимостта на съдиите, прокурорите и следователите.

В материалната наказателноправна уредба⁸⁵ са реализирани законодателни промени, които въвеждат нови квалифицирани състави, свързани със защитата на основни права. Така е предвидена по-тежка наказателна отговорност при причиняване на смърт, тежка телесна повреда, принуда, отвлечане, противозаконно лишаване от свобода и други, осъществени в условията на домашно насилие.

През изследвания период съществено развитие се наблюдава в уредбата на института на задържането⁸⁶, прилаган от правоохранителни и

---

⁸⁴ Развити са и процедурите за заемане на длъжност в органите на съдебната власт, преместване и повишаване в длъжност, като се търси гарантиране на обективно и предвидимо кариерно израстване и придаване на особена тежест на придобития в съдебната власт юридически стаж като основен критерий за правораздаване във върховните съдилища и прокуратури. Променена е и уредбата на дисциплинарното производство, така че да се постигне съответствие с международните стандарти и да се гарантира състезателният му характер.

⁸⁵ Вж. Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, ДВ, бр. 16/2019 г., с който се изменят и допълват чл. 116, чл. 131, чл. 142, чл. 142а, чл. 143, чл. 144, създава се нов чл. 144а НК и т.н.

⁸⁶ Вж. Промените в ЗМВР, ЗВП, ЗМ, обн. ДВ, бр. 77 от 2018 г. и ДВ, бр. 7 от 2019 г.

правоприлагащи органи на МВР, на военната полиция, митническите органи и ДАНС.

С промените е осигурена възможност на задържаното лице за незабавно разглеждане на задържането от районния съд и касационно обжалване⁸⁷ по реда на Административнопроцесуалния кодекс пред съответния административен съд, след произнасянето на районния съд по законността на задържането.

Съществено са допълнени правата на задържаното лице. Изрично е разписано задължение за съответния държавен орган на задържания да се разяснява и правото на отказ от защитник и последиците от него, както и правото на задържаното лице да откаже да дава обяснения⁸⁸, когато задържането е на основание наличие на данни за извършено престъпление.

В края на 2016 г. са въведени законодателни изменения относно реда за използване на оръжие, физическа сила и помощни средства от военната полиция, а от м. февруари 2017 г. са в сила и промени в Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, с които е въведен стандартът „абсолютна необходимост“ при употреба на сила и оръжие в местата за лишаване от свобода⁸⁹. Положителните резултати следва да намерят своето проявление най-рано в настоящия (именно изследвания) период.

С изменение и допълнение на ЗМВР⁹⁰ е предвидена възможност за идентифициране на полицейските органи във всички случаи, когато спецификата на извършваната дейност налага използването на специални защитни средства, гарантиращи тяхната лична безопасност и прикритие на самоличността им. При това положение вече са обхванати и операциите, освен касаещи охрана на масови мероприятия, така и свързани с освобождаване на заложници, задържане или обезвреждане на извършители на особено опасни престъпления, когато те оказват или са склонни да оказат въоръжена съпротива⁹¹.

През периода са осъществени значителни промени в наказателнопроцесуалната уредба, непосредствено свързани с

---

⁸⁷ Вж. пак там.

⁸⁸ Отговор на негативни констатации в решения на ЕСПЧ *Димитър Митев срещу България, Симеонови срещу България*.

⁸⁹ През 2019 г. от министъра на правосъдието е издадена и Инstrukция № 1 от 22 март 2019 г. за организацията и реда за осъществяване на конвойната дейност от служителите на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, в чиито разпоредби като основен е заложен принципът на пропорционалност при употребата на белезници и други помощни средства.

⁹⁰ Вж. чл. 151, ал. 7 ЗМВР.

⁹¹ Проблеми в този смисъл са поставени в някои от решенията на ЕСПЧ, обхванати от предходния анализ - вж. например *Анжело Георгиев и други*.

изследвания предмет в насока ускоряване на процеса в двете фази на наказателното производство; прецизиране на действащи правни институти; преодоляване на нормативния недостиг на действащата правна уредба и съобразяването ѝ с европейски актове⁹².

Въведена е нова концепция, съгласно която крайният момент за решаване на въпросите за допуснатите в досъдебното производство отстраними съществени нарушения на процесуалните правила, които не са свързани с процеса на събиране и проверка на доказателствата, се изнесе в стадия на подготвителните действия за разглеждане на дела от общ характер в съдебно заседание⁹³. Очаква се обективно ограничаване на съществуващите възможности за констатиране на допуснати нарушения в досъдебната фаза едва в края на първоинстанционното или въззивното производство и връщане на делото в предходната фаза с указания за събиране на конкретни доказателства и прилагане на определен способ на доказване. Това ограничаване от една страна, би ускорило наказателното производство, а, от друга страна, би гарантирало в по-голяма степен ролята на съда като независим арбитър. В посока на ускоряване на производството е и възможността да стартира разглеждане на делото незабавно след провеждане на разпоредителното заседание, когато са налице основанията за прилагане на диференцирана процедура⁹⁴.

В контекста на процесуалната икономия и ускоряването на процеса следва да се цени и изменението в процесуалния закон⁹⁵, което предвижда по законосъобразността на постигнато споразумение с един или с повече съучастници да се произнася друг съдебен състав, а съдът, провел съдебното следствие, да продължи разглеждането на делото по отношение на останалите подсъдими.

---

⁹² Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета (ОВ, L 315 от 14 ноември 2012 г.), както и Рамково решение 2009/948/ПВР на Съвета от 30 ноември 2009 г. относно предотвратяване и уреждане на спорове за упражняване на компетентност при наказателни производства, създаване на регламент за отправяне на преюдициални запитвания по наказателноправни въпроси до Съда на Европейския съюз.

⁹³ В рамките на разпоредителното заседание от състава на съда с участие на прокурора, подсъдимия и неговия защитник, пострадалия или неговите наследници, представител на ощетеното юридическо лице, съответно на повереника, се решават окончателно въпросите относно допуснатите процесуални нарушения в досъдебната фаза, преклудира се възможността за отмяна на това основание на присъда или решение на съд. Същото мотивира към процесуална активност пострадалия и представителя на ощетеното юридическо лице в разпоредителното заседание при решаване на въпросите за процесуалните нарушения в досъдебното производство, тъй като е обвързано с крайния момент, в който могат да правят искания за конституиране като страна в наказателното производство и да претендират за обезщетение за претърпените от престъплението имуществени или неимуществени вреди.

⁹⁴ По реда на глава двадесет и седма и глава двадесет и осма от НПК, а по искане на страните и по предвидената в глава двадесет и девета процедура.

⁹⁵ Вж. чл. 384а НПК.

Значителна промяна претърпя и действащата нормативна уредба на бързото и незабавно производство⁹⁶. Създаде се унифицирано бързо производство, подчинено на единен процесуален ред за ускорено разследване в досъдебната фаза в постижими срокове. Разшири се и приложното му поле за сметка на отпадането на незабавното производство и възможност да се прилага по преценка на наблюдаващия прокурор и за определена категория престъпления с подходяща диференциация в сроковете съобразно особеностите. Така би се постигнала процесуална икономия и бързина при спазване на стандартите по събиране и оценка на доказателствата и на правата на всички процесуални субекти.

Съществено е променена уредбата на съществуващото ускорително средство по реда на глава двадесет и шеста от НПК. То вече е приложимо и в двете фази на наказателното производство, с което за пръв път е въведена възможност за реакция на забавено провеждане на процесуални действия в съдебната фаза на процеса⁹⁷.

Преодолява се формализмът при прилагане на този институт. Изтеклият период от време е само условие за допустимост на направеното искане за ускоряване, а съдът изследва и преценява забавено ли е разследването въз основа на обективни критерии и при търсене на действителните причини за забавяне на производството. Така се избягва и парадоксалната последица от прекратяване на наказателното производство, която съществуваше при предишната редакция на разпоредбите и която беше в пряко противоречие на интересите на пострадалите лица – констатираното от съда забавяне, често дължащо се на укриване на обвиняемия, да санкционира самия потърпевш от престъпното деяние.

Актуалната уредба предвижда както упражняване на правата на страните в наказателното производство, така и възможностите за компенсация при нарушаването им⁹⁸.

---

⁹⁶ Вж. глава двадесет и четвърта и двадесет и пета НПК.

⁹⁷ Така са съобразени и изискванията на чл. 13, както и на чл. 2, 3, 4 и 8 от ЕКПЧ. Вж. констатациите в пилотното решение *Димитров и Хамънов срещу България*, както и решенията по делата *Шишкови срещу България*, *Бисер Костов срещу България*, *Филипови срещу България*. Съобразени са критиките на Европейския съд по правата на човека към действащата процедура в НПК: тази процедура предотвратява „бъдещо забавяне само в досъдебното производство“; създава благоприятни последици единствено за „лицата, срещу които официално са повдигнати обвинения“; използва „формален критерий, за да измери „разумния срок“ и противно на обществения интерес създава условия извършителите на престъпления да не бъдат предадени на съд вследствие на ненадлежно прекратяване на наказателното преследване. Измененията отчитат и становищата на докладчика на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ) и на Отдела за изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека към Съвета на Европа, според които изпълнението на решенията не предполага въвеждане на вътрешноправно средство, водещо до безнаказаност, а е въпрос на справедливост и спрямо жертвите на престъпления, и най-вече на спазване на принципа на върховенство на правото.

⁹⁸ Влезният в сила съдебен акт, с който е констатирано необосновано забавяне, е основание за търсене на дисциплинарна отговорност на конкретния магистрат съобразно Закона за съдебната власт и подлежи на

Предвидена е принципна възможност за разпит на вещи лица чрез видеоконференция или телефонна конференция, необвързана с факта на отсъствието на лицето от страната⁹⁹. Това съответства на практиката да се ползва едно и също вещо лице в множество различни съдебни райони. Така се предпоставя постигането на процесуална икономия и пълноценно използване на капацитета на вещите лица, без физическото им присъствие в производството, водено в друг съдебен район.

Осигурена е законова гаранция за предвидимо и законосъобразно определяне на района, в който да се проведе досъдебното производство, когато са налице хипотезите на отвод на всички прокурори от съответната прокуратура, както и в случаите, когато обвиняемият или пострадалият е съдия, прокурор или следовател от района на съда, на който е подсъдно делото¹⁰⁰.

Важно практическо значение по отношение на презумпцията за невиновност и с оглед ограничаване на случаите, когато необосновано се засягат права, имат и измененията, свързани с изрично формулирано положение в НПК, уточняващо и обвързващо образуването¹⁰¹ на досъдебното производство единствено с факта на престъплението, без да се посочва вероятният извършител.

Постигането на повече оперативност и процесуална икономия при гарантиране на спазването на процесуалните изисквания осигурява промяната в реда за удължаване на сроковете¹⁰² за разследване по чл. 234 от НПК.

В отговор на изискванията на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията е отпадането на забраната при осъществяване на съдебния контрол върху законността на задържането в съдебната фаза на процеса да се обсъжда и наличието на обосновано предположение за извършено престъпление¹⁰³.

съобразяване при формиране на оценката за качеството на работата му при атестиране. Същият акт с констатация за необосновано забавяне е основа и за определяне размера на обезщетението на заявителя в производствата по глава трета „а“ от Закона за съдебната власт, от значение е и за смекчаването на наказателната репресия при определяне на наказанието и без да са налице предпоставките по чл. 55 от НК.

⁹⁹ Вж. чл. 149, ал. 8 НПК. Това е от особено значение при липсата на практически напредък по нормативното и материално обезпечаване на института на вещите лица.

¹⁰⁰ Вж. чл. 195, ал. 4 НПК.

¹⁰¹ Вж. чл. 214 ал. 3 НПК.

¹⁰² За периоди с максимален срок до два месеца, като първоначално удължаването е от наблюдаващия прокурор, след изтичането на четиримесечен период и при фактическа и правна сложност на разследването, контролът за срочното му приключване се възлага на административния ръководител, който може да допусне удължаване с не повече от два месеца.

¹⁰³ Вж. чл. 270, ал. 2 НПК.

Съществени са законодателните промени¹⁰⁴, предвиждащи нормен комплекс, който да осигури адекватно прилагане на принципа „*ne bis in idem*“ при конкуренция между административнонаказателна и наказателна отговорност в смисъла, вложен в ТР 3/2015г. на ОСНК на ВКС и в практиката на ЕСПЧ по прилагане на чл. 4 от Протокол № 7 към ЕКПЧ. Съществени са съответни промени и в ЗАНН с цел създаване на взаимна обвързаност на решенията на правоприлагащите органи в административнонаказателното и наказателното производство, която да гарантира едновременно публичния интерес от санкциониране на неправомерно поведение, и правата на лицата, срещу които се водят съответните производства.

Реализирани са група законодателни промени, чрез които са въведени и изискванията на актове от правото на Европейския съюз, относими към защитата на жертвите на престъпления¹⁰⁵. Гарантирано е правото на пострадалия да получи писмен превод на актовете, които засягат неговите права и законни интереси, ако не владее български език; предвидено е специално основание за назначаване на експертиза с цел установяване на специфичните нужди от защита на свидетел във връзка с участието му в наказателното производство; предвидена е уредба, която да даде възможност за преценка на риска от вторично и повторно виктимизиране, възможностите за сплашване и отмъщение, съобразно с което да се определят и подходящи мерки за защита; правила, които гарантират срещу възможните рискове, включително от емоционално или психическо страдание, с цел запазване достойнството на жертвите, личното участие на пострадалия в хода на разследването (разпитът на свидетел със специфични нужди от защита в наказателното производство се извършва, като се избягва контактът с обвиняемия, включително чрез използване на специално оборудвани помещения, възможностите на видеоконференцията и телефонната конференция). Въведен е принципът на неприсъствено приобщаване на показанията на уязвими лица, разпитани в досъдебното производство¹⁰⁶.

В контекста на разширяване и улесняване на международното сътрудничество в областта на правосъдието в рамките на Европейския съюз са групата изменения, въвеждащи изискванията относно

---

¹⁰⁴ Въвежда се ново основание за прекратяване на наказателното производство – т. 8а на чл. 24, ал. 1 от НПК, което се явява и нова предпоставка за спиране по чл. 25, т. 5 от НПК; предвижда се допълнително основание с новата ал. 4 на чл. 24 от НПК, препятстващо провеждането на наказателно производство при реализирана административнонаказателна отговорност за същото */idem/* деяние.

¹⁰⁵ Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 г. за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета(ОВ, L 315 от 14 ноември 2012 г.) (Директива 2012/29/ЕС).

¹⁰⁶ Вж. чл. 55, 139, 140, 144, 281 и др. НПК.

предотвратяване и уреждане на споровете за упражняване на компетентност при наказателни производства¹⁰⁷.

Съществено е допълнението на НПК с регламентирането на ред, по който се отправят преюдициални запитвания по наказателноправни въпроси¹⁰⁸. Важно е неговото значение доколкото преюдициалното запитване е един от основополагащите механизми на правото на ЕС, предоставящ на юрисдикциите на държавите членки средство за осигуряване на еднакво тълкуване и прилагане в рамките на Съюза.

2. Структурно-организационно състояние

През изследвания период стартира процес на оптимизиране на районните прокуратури с оглед адекватно кадрово осигуряване, способстващо за равномерна натовареност и повишаване на ефективността на прокуратурата¹⁰⁹. Така 11 районни прокуратури бяха преструктурирани в териториални отделения и от 01.01.2019 г. новата организация е факт, като на мястото на закритите прокуратури функционират териториални отделения на районните прокуратури от съответния областен град. Процесът по оптимизиране на районните прокуратури в страната продължава¹¹⁰.

---

¹⁰⁷ Рамково решение 2009/948/ПВР на Съвета от 30 ноември 2009 г. относно предотвратяване и уреждане на споровете за упражняване на компетентност при наказателни производства. Създаден е нов раздел „Решение при субсидиарна компетентност. Паралелни наказателни производства” в глава тридесет и шеста от НПК, с което се допълва цялостната програма от мерки за прилагане на принципа за взаимно признаване на съдебни решения по наказателноправни въпроси, спазването на принципа „ne bis in idem” (чл. 54 от Конвенцията за прилагане на Споразумението от Шенген) и предотвратяването на случаите, при които едно и също лице може да е субект на паралелни наказателни производства в различни държави членки, за едни и същи факти, което създава опасност от постановяване на повече от едно окончателно решение по всяко от тези производства.

¹⁰⁸ Глава тридесет и седма „Преюдициални запитвания по наказателноправни въпроси“ от НПК.

¹⁰⁹ Равномерната натовареност и дългосрочната кадрова обезпеченост са съществен фактор за осигуряване на ефективно разследване в неговите качествени и времеви аспекти. Въз основа на изготвена от работна група, съгласно Заповед на главния прокурор от м. януари 2017 г., методология за оптимизирането на броя на районните прокуратури, формулирането на предложенията относно статута на териториалните отделения, които да поемат функциите на закритите прокуратури, и след проведено обсъждане с административните ръководители на окръжните и апелативните прокуратури в страната, по предложение на главния прокурор Прокурорската колегия на ВСС взе принципни решения относно възможностите за оптимизиране на съдебната карта на районните прокуратури, както и за осигуряване на необходимите промени в подзаконовите и вътрешноведомствените актове. Впоследствие са взети и съответни решения от Пленума на Висшия съдебен съвет.

¹¹⁰ По предложение (14.05.2019 г.) на главният прокурор Прокурорската колегия на ВСС след работно съвещание (27.05.2019 г.) с участието на членовете на Прокурорската колегия, административните ръководители на апелативните прокуратури, както и на ръководителите на окръжни и районни прокуратури, в които се предвижда оптимизация, за обсъждане на всички въпроси, относими към продължаването на реформата на съдебната карта, Прокурорската колегия (Протокол № 18/19.06.2019 г.) е взела решение за преструктуриране на 28 прокуратури в териториални отделения. С решение на Пленума на ВСС (Протокол № 14/27.06.2019 г.), решението на ПК на ВСС е изпратено на министъра на правосъдието за съгласуване съгласно изискванията на чл. 30, ал. 2, т. 7 от ЗСВ.

От м. юни 2018 г. са създадени необходимите организационни предпоставки за ефективно взаимодействие между ПРБ и Министерството на правосъдието във връзка с ангажиментите за българската държава, произтичащи по повод на образувани и решени дела от ЕСПЧ. Подписано е Споразумение за взаимодействие¹¹¹, което цели обединяването на усилията на компетентните държавни органи за осигуряването на върховенството на закона, в частност като гарантира своевременната комуникация и необходимата активност за обезпечаване на процесуалните действия на правителствените агенти от Дирекция ППРБЕСПЧ по образувани дела пред ЕСПЧ, съответно своевременното и пълноценно изпълнение на решенията по дела срещу България. Съществуващият механизъм на практика обезпечават взаимно подпомагане при предприемане и отчитане на индивидуалните и общите мерки, които се изискват за изпълнение на решенията. Допълнително е осигурена възможност за сътрудничество и когато ЕСПЧ е намерил жалбата с твърдение за неефективно разследване по наказателни дела, насочена срещу българските власти, за недопустима или неоснователна, както и в случаите на оплакване за нарушение на ЕКПЧ във връзка с компетентността на ПРБ, по които българското правителство е сключило приятелско споразумение или е направило едностранна декларация.

Практически към момента е осигурено функционирането на бърза и надеждна връзка между компетентните органи на ПРБ и МП в случаите на изпратена на българското правителство жалба с твърдение за нарушение на ЕКПЧ по въпрос от компетентността на ПРБ. Така се гарантира, освен предоставяне на необходимата информация на Дирекция ППРБЕСПЧ – МП по подготовката и пълноценната защита на държавата пред ЕСПЧ, така и предприемането на необходимите и възможни действия за законосъобразно и своевременно решаване на висящото производство или преписката, вкл. с използването на възможностите за вътрешноинституционен контрол в рамките на ПРБ и осъществяване на специален надзор за оказване на конкретна организационна и методическа помощ.

Въз основа на сключеното Споразумение във Върховната касационна прокуратура е въведен регистър на случаите, свързани с предстоящо или осъществило се произнасяне на ЕСПЧ, касаещи съответното производство. Предприета е активност и за разработване на функционалности на действащата Унифицирана информационна система в ПРБ, като с ИТ възможностите се осигури наблюдението на въпросните случаи до окончателното им разрешаване.

---

¹¹¹ Вж. Споразумение за взаимодействие между ПРБ и МП във връзка с образувани и решени дела от ЕСПЧ, изх. № 691 от 07.06.2018 г. ГП, (№ 93-00-212 от 13.06.2018 г. на МП).

Съществен принос за своевременния достъп до актуалната практиката на ЕСПЧ е функциониращият интернет портал humanrights.bg¹¹², поддържан съвместно от ДППРБЕСПЧ и НИП. Тази база-данни съществува успоредно с базата-данни на ЕСПЧ – HUDOC и сайта на Министерството на правосъдието, където преводите на решенията също се оповестяват регулярно. Публикуват се и обучителни материали, презентации и други документи по права на човека, а така също се поддържа и публикува годишен бюлетин с резюмета на най-важните решения на ЕСПЧ по български дела.

Дългосрочно като важен инструмент по отношение на изпълнението на решенията се установява изготвянето на ежегодния доклад по изпълнение на решенията на ЕСПЧ на министъра на правосъдието, представян на Народното събрание¹¹³. В него подробно се посочват най-съществените въпроси, произтичащи от решенията, такива, които установяват системни или особено важни проблеми в националната правна система и изискват промени в законодателството или националната съдебна практика.

3. Методическата и квалификационната обезпеченост на органите на наказателното производство

Предприети са редица конкретни стъпки за развитие на методическата и квалификационната обезпеченост на органите на наказателното производство.

В ПРБ трайно функционира механизъм¹¹⁴, който осигурява подпомагането на главния прокурор за своевременно и пълноценно упражняване на правомощията¹¹⁵ му по надзор за законност и методическо ръководство върху дейността на всички прокурори и следователи, както и по организационно осигуряване на взаимодействието и постоянната актуална информационна обезпеченост на магистратите и административните ръководители.

През изследвания период са издадени нови или са актуализирани актове в различни насоки¹¹⁶.

---

¹¹² Създаден с финансовата подкрепа на Норвежкия финансов механизъм 2009-2014. На интернет страницата могат да бъдат намерени преводите на всички постановени срещу България решения на ЕСПЧ, като реферирането към тях е улеснено от удобен модул за търсене по различни критерии.

¹¹³ До 2018 г., включително, са изготвени и внесени шест подробни доклада, които могат да бъдат консултирани на електронната страница на МП.

¹¹⁴ Правила за актовете относно дейността на прокуратурата, утвърдени със Заповед № ЛС - 1988 от 30.05.2014 г. на главния прокурор.

¹¹⁵ Вж. чл. 136, ал. 5 ЗСВ.

¹¹⁶ Вж. Приложение 5, в което са представени основните от тях.

Въведени са указания, които обезпечават организационно и методически законосъобразното провеждане на предварителната проверка, досъдебното производство и ангажимента на прокурора в съдебната фаза и по провеждане на постановените съдебни актове в изпълнение, в съответствие с настъпилите нормативни промени. Същите съобразяват съществените изменения в НПК и ЗСВ, както са анализирани в настоящия анализ.

Друга група (нови или актуализирани) указания подпомагат дейността на органите на досъдебното производство с осигуряването на необходимата актуална информираност и организация за взаимодействие. От съществено значение е промяната, която осигурява наблюдение на случаите на полицейско насилие, осъществено от служители на МВР, и на насилие, упражнено от служителите в местата за лишаване от свобода¹¹⁷.

В съответствие с издадени от главния прокурор правила, на официалния информационен сайт¹¹⁸ на ПРБ се оповестяват вътрешни и междуведомствени актове, което осигурява повече прозрачност и предвидимост в дейността на прокуратурата.

В ПРБ действат правила за медийна комуникация, които, като съобразяват Конституцията и относимото национално законодателство¹¹⁹, съответни становища на Консултативния съвет на европейските прокурори, Комуникационната стратегия на съдебната власт, приета от ВСС, предвиждат спазването на презумпцията за невинност при предоставянето на публична информация, като един от изрично посочените принципи. Същевременно се утвърждава институтът на говорителите, вкл. с провеждането на целенасочено обучение.

Установен е ефективен механизъм за осъществяване на контролната дейност в ПРБ¹²⁰, който съчетава и допълва контрола, реализиран от ИВСС. Системно се извършват проверки по сигнали, жалби и молби от граждани, държавни органи и организации и длъжностни лица с оглед данни за дисциплинарни нарушения на прокурори, следователи, административни ръководители на прокуратури, както и комплексни и

---

¹¹⁷ Въведени допълнения през ноември 2017 г. в Указание за организация на информационната дейност в ПРБ.

¹¹⁸ <http://www.prb.bg/bg/>

¹¹⁹ НПК, ЗСВ, Закона за защита на личните данни, Закона за достъп до обществена информация, Закона за класифицираната информация.

¹²⁰ Въведен с Указание за контролната дейност в ПРБ (Заповед № 6113 от 29.12.2014 г. на ГП), което посочва условията, реда и формите на контролна дейност, ангажиментите на структурното звено във ВКП и на териториалните прокуратури и следва да подпомага установяването на пропуски и нарушения в дейността, както и необходимите организационни и дисциплинарни мерки за преодоляването им, вкл. добри практики.

тематични ревизии¹²¹, вкл. с предмет неприключени и спрени досъдебни производства (общо или за определени видове престъпления¹²²). В ПРБ се получават доклади от приключени от ИВСС ревизии¹²³, като за всеки от констатираните пропуски се предприемат съответни мерки от страна на прокуратурата - по време на извършване на проверката или в срока, определен от ИВСС.

Въведени са методически актове за подпомагане на дейността на органите на досъдебното производство, свързана с противодействието на определени видове престъпления, предвид актуалното им значение и идентифицирани трудности – престъпления, свързани с домашно насилие, особено сериозни произшествия¹²⁴, интелектуална собственост.

В ПРБ продължава активно да функционира съществуващата система за допълнително целенасочено информироване относно актуалната практика на ЕСПЧ. Своевременно се публикуват и на вътрешната ведомствена страница (достъпна за всички магистрати) постановените решения срещу България, а към онези от тях, които непосредствено третираят въпроси от компетентност на прокуратурата, се изготвят и оповестяват анотации, акцентиращи върху идентифицирани проблеми.

Системно и целенасочено *първоначалното обучение и повишаването на квалификацията* на органите на наказателното производство се реализира чрез НИП, който трайно следва съвременните тенденции в съдебното обучение. В съответствие с добрите учебни практики на ЕМСО, обучението е интегрирано в работна среда¹²⁵ и профилирано съобразно процесуалните роли, компетентността и професионалния опит на участниците. След съвместно направен от ДППРБЕСПЧ и НИП

---

¹²¹ За 2017 и 2018 г. само в звеното във ВКП са постъпили за проверка 482 сигнала и са извършени 32 ревизии, от които 14 комплексни и 18 тематични.

¹²² През 2017 г. е извършена ревизия на неприключените и спрените досъдебни производства за престъпление по чл. 123 НК.

¹²³ За 2017 г. и 2018 г. са постъпили 50 доклада, които са отразили констатации и препоръки, касаещи контрол на спрените досъдебни производства; активност при издирване на извършителите и на ефективно упражнен контрол върху издирвателната дейност от страна на наблюдаващите прокурори; спазване на реда за уведомяване на заинтересованите лица за реда за обжалване на постановленията на прокурора, както и за изпращане на съответните адресати на препис от постановление за отказ да се образува ДП; спазване на изискването за съгласуване на привличане на обвиняем и т.н.

¹²⁴ По смисъла на указанието - терористични и общоопасни престъпления, включително произшествия и сериозни инциденти във въздушния, водния и железопътния транспорт, бедствия, както и други извънредни произшествия (съставляващи престъпления), които по своите мащаби и последици засягат особено тежко защитените обществени отношения и изискват междуведомствена координация.

¹²⁵ НИП използва иновативни учебни форми и електронни ресурси с цел активно ангажиране на обучаемите в учебния процес. Също така НИП придоби правата върху електронното издание на най-авторитетния учебник в областта на правата на човека, „Право на Европейската конвенция за правата на човека“ на О' Бойл, Харис, Бейтс, Бъкли и Уорбрик. От 25.09.2017 г. всички български магистрати имат електронен достъп до него след регистрация в портала за електронно обучение на Института.

задълбочен преглед на обучителните програми¹²⁶ по наказателно право в рамките на *задължителното първоначално обучение* са интегрирани относимите решения на ЕСПЧ при разглеждане на конкретните тематики. Този подход отразява модерната концепция обучението по основните права да бъде хоризонтално – като съставна част в съответната правна материя (наказателно право, гражданско право, административно право и процес и т.н.). Такъв подход на обучение по правото на Конвенцията и практиката на ЕСПЧ е въведен във всички програми на началното, въвеждащото и текущото обучение в НИП¹²⁷.

Провеждат се специализирани обучения и в рамките на *текущата квалификация на магистратите*, посветени на различни аспекти от приложението на Конвенцията, вкл. по проблеми, относими към ефективността на наказателното производство¹²⁸.

НИП координира участието на български магистрати и в международни семинари, фокусирани върху практиката на ЕСПЧ, организирани от ЕМСО, както и по други международни проекти и програми.

По предложение на ръководството на НИП е направено изменение на ЗСВ¹²⁹, с което разследващите полицаи са включени в целевата група на Института. Планирането на обучения с участието на служители на МВР се осъществява в координация с МВР и ПРБ с оглед взаимно допълване и избягване на дублиране на обученията с Академията на МВР.

Квалификационната обезпеченост на органите на досъдебното производство в прокуратурата дългосрочно се реализира съобразно действащите Правила¹³⁰ за обучение и повишаване на квалификацията в системата на ПРБ, осигурени с вътрешен ресурс, както и с пълноценното използване на обучителните възможности на НИП.

---

¹²⁶ В Програмния съвет на НИП са включени и представители на МП.

¹²⁷ В допълнение към това в програмите за *задължително първоначално обучение* на кандидатите за младши магистрати се разглеждат и допълнителни теми, свързани с прилагането на Конвенцията: „ЕСПЧ и практиката на ЕСПЧ, като източник по приложението на НПК“; „Процесуални действия по наказателно преследване на обвиняемия; Предявяване на акта за привличане на обвиняемо лице; Привличане на обвиняем. Практика на ЕСПЧ.“; „Правно-практически аспекти на защитата правата на човека“; „Обвиняемият и стандартите по чл. 6 от ЕСПЧ и спазване на принципа *ne bis in idem*“.

¹²⁸ Проведените от НИП обучения в изследваната от РГ тематична област в периода 2016 – началото на 2019 г. са включени в *Приложение № 3* към Анализа на проучване сред магистратите и съдебните служители, участвали в обучения по теми, относими към ефективността на наказателното производство в светлината на стандартите, заложили в практиката на ЕСПЧ, проведени в периода 2016-2019 г.

¹²⁹ Вж. чл. 249 ЗСВ, обн. в ДВ, бр. 49 от 12.06.2018 г.

¹³⁰ Въведени със Заповед № ЛС-4497 от 13.10.2014 г., изм. и доп. със заповед № РД-02-18/28.07.2017 г.

Ежегодно в ПРБ се планират и изпълняват два обучителни календара¹³¹, които тематично съдържат най-актуалните практически проблеми, вкл. свързани със защитата на основни права и свободи в обхвата на ЕКПЧ и практиката на ЕСПЧ.

В изпълнение на препоръките, дадени в предходния *Доклад относно резултатите от проучването и анализа на решенията на ЕСПЧ*, с които е установено, че българските власти не са изпълнили задължението си за провеждане на ефективно разследване, както и на делата, по които са постановени, и необходимите мерки за преодоляването на установените пропуски, от 2017 г. се осъществява обучение, както вътрешноведомствено в рамките на ПРБ, така и от НИП, тясно насочено към проблемите, изведени от трайната и актуалната практика на Европейския съд¹³².

Извършен е анализ¹³³ на дългосрочния ефект от обученията по проблеми, свързани с ефективността на разследването по наказателни дела, в светлината на решенията на ЕСПЧ. В обхвата му са включени обучения в посочената тематична област, проведени в периода 2016-2019 г. от НИП и ПРБ. Резултатите от проучването категорично установяват полезността и приложимостта на посочените обучения, предвид учебното съдържание и използваните учебни материали, както и методиката на обучение и представяне пред целевата група.

---

¹³¹ Вж. Годишните доклади на главния прокурор за прилагане на закона и дейността на разследващите органи за 2017 г. и 2018 г.

¹³² Тук не се привеждат подробни данни за проведените обучения и обучени магистрати, тъй като тези въпроси са предмет на отделен Анализ на дългосрочния ефект от обученията по проблеми, свързани с ефективността на разследването по наказателни дела, в светлината на решенията на ЕСПЧ, проведен съгласно заповед № РД-00-46#2 /28.05.2019 г. на директора на НИП.

¹³³ Пак там.

VII. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ¹³⁴

Анализът на решенията на ЕСПЧ и на комуникираните жалби и прегледът на основните фактори, които предпоставят ефективното разследване и цялостната защита на основните права, позволяват да се формулират определени изводи и препоръки.

Изводи

На база изложеното в аналитичната част на доклада могат да бъдат направени **група конкретни изводи**, обосноваващи общо заключение относно създадените у нас условия да се постигне изискваното от практиката на ЕСПЧ ниво на ефективност на наказателното производство.

1. През изследвания период трайно е установен комплексен интегриран подход на координирано действие от страна на компетентните държавни органи за постигане на установените от ЕСПЧ стандарти. Налице е взаимообвързаност и подчертана целенасоченост на предприетите мерки, анализирани в предходните части.

1.1. С извършените през периода законодателни промени е постигнато съществено и устойчиво развитие на **нормативната среда**, което обективно води до значително по-адекватно практическо осигуряване на защитата на основни права и свободи, съответно до ограничаването на предпоставките, които благоприятстват непропорционалното засягане на живота и здравето при осъществяване на законови правомощия от полицейски органи¹³⁵. От законодателна гледна точка са създадени условията за подобряване на организацията и осъществяването на разследването (проверката и досъдебното производство) в съответствие с изискванията на ЕСПЧ и правото на Европейския съюз, вкл. свързани с бързина на производството, правото на защита, достъпа до адвокат.

---

¹³⁴ При формулиране на изводите и препоръките в настоящия раздел са съобразени общите мерки, произтичащи от решенията на ЕСПЧ, вкл. обобщено представените в Шестия годишен доклад на МП за изпълнението им през 2018 г., както и решения на Комитета на министрите, в т.ч. от 1355-о заседание, проведено на 23-25.09.2019 г.

¹³⁵ В решението от 25 септември 2019 г. Комитетът на министрите изрично е приел като положителни реформите, свързани с употребата на сила в условията на абсолютна необходимост, въвеждането на анонимна идентификация на служителите, участващи в специални полицейски операции, както и значителното намаляване на случаите на неправомерна употреба на сила от страна на надзорния състав в местата за лишаване от свобода – мерки, чието изпълнение се наблюдава в рамките на групата решения *Великова*.

■ Чрез промените в ЗНА е осигурен обхвтен и устойчив¹³⁶ механизъм, който при добросъвестно и прецизно прилагане, би имал дългосрочно значение за поддържане и доразвиване на необходимия стандарт в нормативната уредба – така, че тя да отчита изискванията на ЕКПЧ и практиката на ЕСПЧ по осигуряване на адекватната защита на основните права.

■ С усъвършенстването на устройствените за съдебната власт закон са засилени гаранциите за независимостта на магистратите, включително и при упражняване на ръководно-решаващата функция в досъдебната фаза на наказателното производство. Тези промени, наред с подобрената нормативна уредба на атестирането и на контрола в органите на съдебната власт, са пряко свързани с поддържане на професионалните умения, нравствените качества и почтеността на магистратите на високо ниво. Всичко това има комплексно значение за ефективността на съда и прокуратурата, разглеждани като необходима предпоставка за качествено и безпристрастно изпълнение на правомощията.

■ На законово равнище окончателно е разрешен проблемът с обезпечаване на достатъчна възможност за идентифициране на полицейските органи. Така след въведените в предходен период гаранции, осигуряващи адекватно използване на оръжие, физическа сила и помощни средства, постепенно се преодоляват и другите съществени дефицити в нормативната уредба извън НПК, които в свои решения ЕСПЧ е оценил като фактор, създаващ условия за непропорционално засягане на живота и здравето при осъществяване на законови правомощия от полицейски органи, както и обективно ограничаващ ефективното разследване.

■ Осъществени са законодателни промени в материалната наказателноправна уредба, които осигуряват по-висока защита на живота и телесния интегритет, както и на други основни права.

■ Съществени от гледна точка на изследвания предмет са въведените промени в наказателнопроцесуалната уредба. Създадени са предпоставки за ускоряване на процеса в двете му фази при едновременно гарантиране върховенството на правото¹³⁷, като е осигурено ефективно упражняване на правата на страните.

---

¹³⁶ Обхваща всички проекти на нови или на изменения и допълнения на действащи законови и подзаконови актове, които занапред се предлагат и разглеждат от компетентните органи.

¹³⁷ Този извод е особено относим към промяната в института по глава двадесет и шеста от НПК, тъй като се избягва възможността да се пречатства ефективното разследване в случаите на тежко посегателство на основните човешки права.

1.2. Възможността за задоволяване на стандартите на ЕСПЧ по отношение на ефективното наказателно разследване е обезпечена с необходимите **структурно-организационни и методически разрешения**.

■ Със стартиране на процеса на оптимизиране на районните прокуратури през периода са предприети сериозни структурно-организационни мерки от дългосрочно значение за кадровото осигуряване на прокуратурата, което е основна и пряка предпоставка за по-висока ефективност на дейността ѝ.

■ Междуинституционалното взаимодействие, насочено към преодоляване и недопускане на нарушения на основните права и свободи в контекста, изведен в решенията на ЕСПЧ срещу България, е поставено на принципна и дългосрочна основа. Конкретен израз на неговата всеобхватност и практическа ефективност са всички съвместни или взаимнообвързано реализирани мерки, разгледани в предходния раздел.

■ Изградени са междуинституционални и вътрешноведомствени механизми, които съгласувано и целенасочено подпомагат органите на наказателното производство за постигане на адекватна актуална методическа и квалификационна обезпеченост на тяхната дейност.

2. Като общо заключение, може да се изведе, че анализът в предходния раздел на доклада, относно динамиката и актуалното състояние на нормативната среда, съпоставен с констатациите, произтичащи от проучените решения и жалби, дава основание да се приеме, че допуснатите пропуски поначало *не се дължат на обективни фактори*. В частност нормативните предпоставки не са актуален фактор, който съществено да способства за нарушаване на стандартите за ефективно разследване.

Само за ограничена част от установените пропуски в решенията на ЕСПЧ може да се каже, че те продължават да изискват нормативни, съответно структурно-организационни промени, за да се създадат условия за тяхното преодоляване в бъдеще. Въпреки далеч по-тясното поле, в което причините за допуснатото нарушение могат да се търсят не на индивидуално ниво, а в общите нормативни и структурно-организационни условия, те също заслужават внимание. Някои от проблематичните въпроси от по-общ и абстрактен характер се разглеждат и в обхвата на изпълнението на решенията в групите дела *Великова* и *С.З./Колеви* и решенията на Комитета на министрите¹³⁸.

---

¹³⁸ Основните препоръки по групата дела *Великова* в решението на Комитета на министрите от септември 2019 г. се изразяват в следното: 1) засилване на механизма на безплатна правна помощ; 2) по-добро документирание на медицинските прегледи при задържане от полицията и директна връзка между

■ Валидни остават констатациите за характерните недостатъци на институтите на предварителната проверка и на образуването на досъдебното производство, които дават отражение върху способността на органите на наказателното производство в Република България да постигнат изискуемия от ЕСПЧ стандарт за ефективно наказателно разследване. Въпреки извършените изменения и допълнения (основно свързани със срочността), проблемите за неефективността на проверката, произтичаща предимно от обективното отлагане на събирането на доказателства при спазване на стандартите на НПК, остават. Проверката забавя, а когато не се стигне до образуване на ДП, неравностойно замества същинското разследване – по време на проверката не се събират доказателства, не се осигурява на заинтересованите лица изискуемия от гл.т. на ЕКПЧ достъп до материалите от проверката, проверката завършва с акт (отказ да се образува досъдебно производство), който не подлежи на съдебен контрол.

Това, според авторите на анализа, предполага в един по-стратегически план и преосмисляне на института на образуването на досъдебното производство, чието прилагане към момента изисква наличие на достатъчно данни и предопределя съществуването на предварителната проверка.

■ В процесуално, а и в структурно-организационно отношение все още не е намерен напълно адекватен отговор, гарантиращ ефективността на разследването по случаи на полицейско насилие. Остава предизвикателство осигуряването на подходяща нормативна промяна - най-малко в правилата за разпределение на делата в досъдебното производство между разследващите органи (ако не в правилата за подсъдността), за да се осигури необходимата вътрешна и външна независимост и безпристрастност. И настоящата работна група споделя като възможно решение регламентирането на задължително разследване от следовател със засилени гаранции за обективност и непредубеденост¹³⁹ на делата за всички престъпления, извършвани от длъжностни лица,

---

медицинското лице и прокуратурата в случай на констатирани наранявания; 3) въвеждане на съдебен контрол върху отказите на прокурор да образува наказателно производство и поверяване на разследванията за полицейско насилие на специализирани прокурори и следователи, които нямат работни отношения с органите на реда; 4) въвеждане на процедура за временно отстраняване от длъжност на полицейски служител, който е разследван за насилие; 5) криминализиране на изтезанието. По групата дела *С.З./Колеви*, с решение от 14 март 2019 г. Комитетът на министрите идентифицира като най-належащи по отношение на ефективността на наказателния процес в България три въпроса: 1) за образуването на наказателния процес; 2) за независимостта на потенциални разследвания срещу главния прокурор; и 3) за създаване на гаранции, че съдии няма да бъдат автоматично отстранявани от длъжност при повдигнати обвинения срещу тях за извършено умишлено престъпление от общ характер (чл. 230 от ЗСВ), който е част от по-общия въпрос за независимостта на съдиите и баланса в съдебната система.

¹³⁹ В цитирания доклад от 2017 г. като възможно решение е лансирано отреждането на компетентност на следователи от НСлС да разследват дела за престъпления, извършени от длъжностни лица, упражняващи полицейски функции.

осъществяващи полицейски и надзорно-охранителни функции. На обмисляне подлежи и промяната на подсъдността на делата с този предмет, вкл. и като се дадат повече възможности за разглеждането им извън съдебния район/окръг, където е извършено престъплението, и от магистрати със специална подготовка.

В обсъждания смисъл сегашните условия позволяват да се използват – при известна доза палиативност – възможностите за реакция от страна на прокуратурата чрез вътрешноведомствен механизъм, който осигурява минималните необходими гаранции за независимост, специална подготовка и безпристрастност на органите на досъдебното производство¹⁴⁰.

■ Анализирани в своята взаимовръзка, някои от констатираните нарушения¹⁴¹ извеждат един друг съществен проблем, който не е разглеждан до момента в настоящия контекст – липсата на изрична правна уредба на фигурата на заподозрения¹⁴² както в НПК, така и в другите относими закони. Тежестта на засягане на основни права и компрометиране на наказателното производство са достатъчно основание да се обсъди необходимостта от актуално законодателно разрешаване на този въпрос, без да се чака натрупване на допълнителна практика на ЕСПЧ по същия проблем.

■ Към настоящия момент не е предприета законодателна реакция по отношение на материалната наказателноправна уредба във връзка с критиките, че не предвижда изрично отделен престъпен състав на изтезанието¹⁴³. Този въпрос остава актуален, вкл. и във връзка с други аналогични случаи, попадащи в обхвата на съществуващата наказателноправна защита¹⁴⁴.

3. Констатациите по проучената практика на ЕСПЧ, предвид спецификата на конкретните случаи (вкл. характер на проявата, сложност,

---

¹⁴⁰ Упражняване на методически правомощия от главния прокурор за издаване на акт на методическо ръководство, аналогично на Разпореждане № 156/07.05.2009 г. на главния прокурор, което не е отменено, но действа при съществено променена нормативна среда.

¹⁴¹ Вж. решенията по делата *Симеонови срещу България*, *Димитър Митев срещу България*, *Кормев срещу България*.

¹⁴² Този въпрос възниква винаги в граничните ситуации за дейността на правоохранителните и оперативноиздирвателните органи, от една страна, и на органите на досъдебното производство, от друга - когато полицейските органи задържат лице, за което има данни, че е извършило престъпление и упражняват правомощия да вземат обяснения от лицето (вж. например чл. 72, ал. 1, т. 1 и чл. 10, ал. 1, т. 1 ЗМВР), а същевременно не е стартирало ДП (поради отсъствието на формалните предпоставки за това).

¹⁴³ Вж. решенията по делото „*Мюмюн срещу България*“.

¹⁴⁴ Има се предвид неправомерно получаване на обяснения/показания от лице (фактически заподозрян, пострададал, очевидец и пр.), което все още няма, а евентуално ще придобие процесуално качество (обвиняем, свидетел). Всичко това е свързано с особеностите на стартирането на българския наказателен процес - винаги се изисква акт, който слага формално началото му.

липсата на констатация за нормативен недостиг и пр.), сочи, *че в значителната си част допуснатите пропуски имат субективен характер.* Някои от тях са свързани с дефицити в квалификацията и отсъствието на достатъчно професионален опит. Други пропуски са проява на пристрастност и необективност.

■ Анализът на постановените решения установява, че констатираните нарушения на чл. 3 в материалните му аспекти са резултат от непропорционалната употреба на сила от страна на полицията или поради действия, които по своя характер са унижителни за човешкото достойнство. Те са предприемани както по време на провеждане на операции (включващи претърсване, изземване, задържане), така и при други действия от страна на правоохранителните органи.

■ Относно нарушенията на процедурните аспекти на чл. 3 поради неефективност на разследването на оплаквания срещу полицейски органи се очертават установени и в предходния анализ проблеми: едностранчивост на разследването; забавяне на процесуално-следствените действия дори в случаи, които не са с фактическа и правна сложност; ограничен обхват на разследването; възлагане на проверките на органи, намиращи се в служебна връзка с лицата, срещу които е подадено оплакване и поставяне под съмнение на обективността на самото разследване.

■ Анализът на оплакванията (вкл. тяхната честота), свързани с неефективно разследване на деяния, извършени от трети лица, извежда като актуален въпрос упражненото сексуално насилие (този проблем също не е нов и вече е поставян от ЕСПЧ в негови решения срещу България¹⁴⁵). Това предполага такъв тип дела да бъдат специално наблюдавани, за да се осигури ефективно разследване, съответно на тяхната сложност и специфика. Очертава се необходимост от нарочен анализ на практиката на националните съдилища по чл. 151 и чл. 152 НК, въз основа на който да се преосмисли евентуално нуждата от осъвременяване ѝ, респективно да се прецени дали българското законодателство или развитието на съдебната практика при интерпретирането на дължимата дълбочина на съдебния контрол върху процесуални действия, навлизащи значително в правната сфера на засегнатите лица, изостават в сравнение с тези на другите европейски държави.

■ Във връзка с претърсванията в условията на неотложност или след формално разрешение от съд, които представляват намеса в личния и семеен живот по смисъла на чл. 8 от Конвенцията, се потвърждават

---

¹⁴⁵ Вж. решението по делото „*М.С. срещу България*“.

констатирани вече проблеми¹⁴⁶: липса на достатъчна конкретизация на предметите и документите, обект на изземване, поради което се действа непропорционално, като се изземва повече или всичко, вкл. принадлежащо на трети лица, които не са обект на наказателно преследване, а впоследствие се преценява кое би било относимо към случая; прекомерно дълго задържане на иззетите предмети и документи и след приключването на работата с тях (вкл. и след възлагане на съответните експертизи). Преодоляването на подобни пропуски изисква задълбочена подготовка и детайлно планиране на процесуално-следствените действия.

■ По повод медийното отразяване на извършвани процесуално-следствени действия по задържане, обиск, претърсване и изземване изводът е, че тези действия не се основават на никаква национална законова разпоредба, не преследват нито една от целите на НПК, поради което не попадат в теста „съобразно условията, предвидени в закона“ и „необходим в едно демократично общество“. Наложително е преосмислянето на подобна практика от компетентните органи, вкл. чрез съответна активност на наблюдаващия прокурор с оглед спазването и на чл. 198 НПК.

■ Специално внимание се изисква за преодоляване на групата установени нарушения на чл. 6 § 2 – презумпцията за невиновност поради публични изявления на магистрати или други длъжностни лица. Наложително е целенасочено формиране на подходящо професионално отношение по този въпрос, вкл. като се развиват и прилагат правилата за публична комуникация, като се търси баланс между правото на обществото да бъде информирано и личните права на конкретното лице, включително правото му на справедлив процес.

■ Анализът установява, че констатираните нарушения на правото на справедлив процес поради ограничаване на достъпа на задържаното лице до адвокат, се дължат не на законодателни празноти, а по-скоро на проблеми в правоприлагането при съблюдаване на изискването на лицето ефективно да се осигури незабавен достъп до адвокат веднага след задържането му. Би следвало да се засили ефективността на упражнявания контрол върху полицейските органи, които нерядко са „изкушени“ да ограничат това право, за да се възползват от възможността да получат необходимата им информация.

Висящите жалби, предмет на изследването, които имат отношение към ефективния процес, сякаш не поставят с особена острота определен системен проблем, освен този с претърсването и изземването, както и

---

¹⁴⁶ Вж. Кръстева, З. Цит. съч., с. 96 и сл.

случаи на твърдяно неефективно наказателно разследване на сексуални посегателства. Останалите въпроси, очертаващи се в жалбите, са с разнообразен характер и по-скоро са резултат от отделни пропуски и нарушения най-вече от страна на разследващите органи, но и без да се подценява ролята на прокурора и съда във всеки от случаите, когато е била ангажирана и тяхната компетентност. Както беше посочено и по-горе, предвид политиката на приоритизиране на жалбите и анализа на новите комуникации, с голяма степен на вероятност може да се заключи, че има чувствително намаление на случаите, достигнали до ЕСПЧ, които повдигат сериозни проблеми по чл. 2 и 3 от Конвенцията¹⁴⁷.

Препоръки

Преодоляването на констатиранияте пропуски изисква активности в различни посоки.

1. В нормативен план препоръките могат да бъдат сведени до: стратегическо преосмисляне на институтите на образуването на досъдебното производство и на предварителната проверка; възприемането на по-гъвкав и гарантиращ обективност и безпристрастност подход при определяне на компетентността/подсъдността по дела за престъпления, извършени от длъжностни лица с полицейски правомощия; отреждането на съответен комплекс от права на лицето, заподозряно в извършването на престъпление – в съответствие със стандартите на ЕСПЧ; предоставяне на адекватна наказателно-правна защита срещу изтезанието, без то да се обвързва с резултатни престъпления против личността или с престъпление против правосъдието. Във всяка от изброените посоки усилията не могат да се разглеждат като краткосрочни и изискват прецизно упражняване на законодателна инициатива от овластените за това органи.

2. За разлика от нормативните промени, коментирани по-горе, значително по-бързо действащи и гъвкави са механизмите, които осигуряват методическата помощ, обучението и квалификацията, както и контролната дейност.

2.1. Създаденият контролно-ревизионен механизъм в ПРБ следва да продължи да функционира пълноценно наред с процесуалните инструменти, като се прилага с особена целенасоченост в съответните (най-вече първоинстанционни) прокуратури при констатирани по повод жалби до ЕСПЧ пропуски и нарушения, които се отразяват върху ефективността на разследването.

---

¹⁴⁷ Следва да се има предвид, че проучените жалби служат само за ориентир и изводите, направени по-горе, са условни.

Наред с контролно-ревизионните инструменти, по-ефикасно могат да се използват вътрешните за ПРБ възможности на осъществяването на специален надзор по приоритетни дела и оказването на методическа помощ по конкретни казуси.

2.2. Установените от практиката на ЕСПЧ недостатъци, свързани с осъществяването на принудителни процесуални действия (претърсване, изземване и задържане) чрез провеждането на полицейски операции, предполага обсъждането на възможността чрез методически акт в прокуратурата да се осигури минимален стандарт, който да гарантира спазването на процесуалните правила и недопускане на непропорционално засягане на правата, както на деца, така и на трети лица. Път към постигането на същите цели може и следва да бъде търсен и чрез обучения и други мерки за повишаване на квалификацията.

Сходно съчетание от мерки изглежда подходящо и по отношение на другите области, в които според аналитичната част на доклада е налице по-висок риск от допускане на нарушения на ЕКПЧ – разследване на престъпленията против половата неприкосновеност; нарушаване на презумпцията на невинност; извличането на показания и обяснения по недопустим от ЕКПЧ начин; даването на публични изявления по предмета на висящи наказателни производства и др.

2.3. Стандартите на ЕСПЧ за ефективно разследване, събиране и оценка на доказателствата и досега са били акцент на обучителната дейност за магистрати и разследващи органи, както в програмите на НИП, така и във вътрешноведомствената програма на ПРБ. Това позволява и изисква надграждане, като тази проблематика стане предмет на *съвместни обучителни мероприятия* с участието на съдии, прокурори, разследващи и правоохранителни органи, професионално ангажирани в реализацията на подобни операции. Особено подходящи биха били обучения в областите, свързани с планиране и провеждане на принудителни действия по разследването (претърсване, изземане, задържане) в съответствие с европейските стандарти за използване на сила, помощни средства и оръжие (при спазване на правото на живот по чл. 2, спазване на забраната на изтезания, нечовешкото и унизителното отношение по чл. 3), вкл. координация на дейността на правоохранителните органи и на органите на досъдебното производство.

*

*

*

В заключение, настоящият анализ на постановените решения и осъществените промени в основните фактори в периода след 2016 г. установява, че българската държава в голяма степен е успяла да създаде

механизми, чрез които да се гарантира ефективно взаимодействие между институциите и с интегриране на съответната им компетентност целенасочено да се работи за ограничаване на повтарящите се (системните) нарушения, констатирани в предходни години от Европейския съд по правата на човека.

Същевременно остава предизвикателството да се постигнат трайни и устойчиви характеристики на работата на националните правоприлагащи и правораздавателни органи, които да я направят в пълнота съответна на стандартите на ЕКПЧ. Предявеното към националните власти изискване да провеждат ефективно наказателно разследване възвежда за тях задължение за полагане на последователни, системни, своевременни, целенасочени и пропорционални усилия при събиране и оценка на доказателствата, при съблюдаване на баланса между индивидуалните права на обвиняемия и пострадалия, от една страна, и обществения интерес от разкриване на престъплението и наказване на извършителя, от друга, а не толкова задължение за постигане на конкретен наказателно-правен резултат.

Предвид естеството на причините, на които поначало се дължи допускането на досега констатираните от ЕСПЧ нарушения, първостепенно условие за максимално и трайно сближаване на практиката на националните компетентни органи с критериите на ЕСПЧ, е повишаването на информираността, чувствителността и готовността за активно и законосъобразно взаимодействие между всички отговорни органи и институции, упражняващи правомощия във връзка с разкриването на престъпленията и провеждането на наказателното производство. Съвместните обучителни мероприятия и изпълнението на прецизно фокусирани и основани на междуведомствен подход програми за повишаване на квалификацията на магистрати и полицейски служители и осветляване на практиката на ЕСПЧ, се очертават като най-перспективните подходи за постигането на тази цел.

**Списък
на проучените решения по основателност и допустимост на ЕСПЧ с представяне
на констатираните или неустановените нарушения на Конвенцията**

№	РЕШЕНИЕ	Текст от ЕКПЧ, по който е установено нарушение	Текст от ЕКПЧ, по който е повдигнато оплакване, но не е установено нарушение
1	Решение от 9 юни 2016 г. по жалба № 39651/11 – „ Попови срещу България “	чл. 3 - материални и - процесуални аспекти = <i>полицейско насилие</i> чл. 6§2 – нарушаване на <i>презумпцията за невинност</i> (МВР), чл. 8 - незаконно <i>претърсване</i> и нарушаване правото на неприкосновеност на личния живот поради <i>медийния отзвук</i>	
2	Решение от 15 юни 2017 г. по жалба № 67608/11 – „ Шалявски и др. срещу България “	чл. 3 – материални аспекти = <i>унизително третиране от полиция</i> чл. 13 във вр. с чл. 3	
3	Решение от 31 март 2016 по жалба № 45773/10 – Петров и Иванова срещу България	чл. 3 – материални аспекти = <i>полицейско насилие</i> при задържане чл. 6§2 нарушаване на <i>презумпцията за невинност</i> (МВР)	
4	Решение от 31 март 2016 по жалба № 55388/10 - Стоянов и други срещу България	чл. 3 – материални аспекти = <i>полицейско насилие</i> при задържане чл. 13 във вр. с чл. 3 чл. 6§2 нарушаване на <i>презумпцията за невинност</i> (МВР) чл.8 - <i>претърсване</i> в условията на неотложност чл. 13 във вр. с чл. 8	
5	Решение от 16 февруари 2016 г.	чл. 3 – материални аспекти	

	по жалба №34957/12 - Говедарски срещу България	= <i>полицейско насилие</i> при задържане чл. 13 във вр. с чл. 3 чл. 8 - <i>претърсване</i> в условията на неотложност чл. 13 във вр.с чл. 8	
6	Решение от 21 януари 2016 г. по жалба № 61701/11 - Борис Костадинов срещу България	чл.3 – материални и процесуални аспекти = <i>полицейско насилие</i>	
7	Решение по допустимост от 11 декември 2018 г. по жалба № 52257/09 – „ Раишкови срещу България “		чл. 3 - материални и процесуални аспекти = <i>полицейско насилие</i>
8	Решение по допустимост от 25 септември 2018 г. по жалба № 60770/15 – „ Георгиев срещу България “		чл. 3 - материални и процесуални аспекти = <i>полицейско насилие</i>
9	Решение от 5 октомври 2017 г. по жалба № 34197/15 - „ Митев срещу България “		чл. 3 материални и процесуални аспекти = <i>полицейско насилие</i>
10	Решение от 31 март 2016 по жалба № 30336/10 - Алексей Петров срещу България	чл. 6§2 нарушаване на презумпцията за невинност (МВР и прокурор от СГП) чл. 8 - поради филмиране на задържането и излъчването му	чл. 3 – материални аспекти = <i>полицейско насилие</i> при задържане
11	Решение по допустимост от 6 май 2016 г. по жалба № 72226/11 - Н.П. и Н.И. срещу България		Чл. 3 – материални и процесуални аспекти (позитивни задължения на държавата) = <i>домашно насилие</i>
12	Решение от 12 януари 2017 г. по жалба № 3524/14 – Сърбянова-Пашалийска и Пашалийска срещу България		чл. 2 процесуални аспекти = <i>убийство</i>
13	Решение от 17 януари 2019 г. по жалба № 22457/16 – Х. и други срещу България		чл. 3 и чл. 8, разгледани едновременно (материални и процесуални аспекти) = <i>сексуално насилие</i> в дом – висящо пред Голяма камара
14	Решение от 31 май 2018 г. по жалба № 58497/10 - Димова-Иванова и Иванов срещу	чл.8 = <i>претърсване</i> в условията на неотложност	

	България	чл.13 във вр. с чл.8	
15	Решение от 19 януари 2017 г. по жалба № 63638/14 - Посевини срещу България	чл. 13 във вр. с чл. 8 поради липсата на ефективно средство за оспорване законосъобразността на извършеното <i>претърсване</i>	чл. 8 – липса на достатъчна конкретика в определенията за <i>претърсване</i> и изземване
16	Решение от 21.02.2019 по жалба № 6123/11 – Лолов и други срещу България	чл.6§2 - нарушаване на <i>презумпцията за невиновност</i> (МВР)	
17	Решение от 21 февруари 2019 по жалба № 26966/10 - Масларова срещу България	чл.6§2 - нарушаване на <i>презумпцията за невиновност</i> (говорител на ГП)	
18	Решение от 19 октомври 2017 по жалба № 67482/14 – Лебоа срещу България	чл.8 – нарушаване правото на лицето <i>да се свърже</i> със семейството си след задържането	
19	Решение по допустимост от 4 април 2017 по жалба № 19557/05 - Стоянов срещу България		чл.8 – <i>накърняване репутацията</i> от прокурор – явно необосновано
20	Решение от 12 май 2017 г. на Голямо отделение по жалба № 21980/04 – Симеонови срещу България		чл.6§3с = право на <i>адвокат от момента на задържането</i>
21	Решение от 8 март 2018 г. по жалба № 34779/09 – Димитър Митев срещу България	чл.6§1 и чл.6§3с -право на <i>адвокат от момента на задържането</i>	
22	Решение от 5 януари 2018 г. по жалба № 39014/12 - Кормев срещу България	чл. 6§1 = използване на <i>показания, изтръгнати</i> от съучастник с насилие	
23	Решение от 10 януари 2017 по жалба № 72936/14 – И.П. срещу България	чл.5§4 = <i>незаконно лишаване от свобода</i> от РП с настаняване в ДВННМ	

**Списък
на проучените висящи жалби, комуникирани на Българското правителство**

No	No на жалба	Фактическо оплакване и дата на събитието	Текст от ЕКПЧ
1	№ 78907/16 - <i>Янчовичин срещу България</i>	Жалбоподателят се оплаква, че на 29 април 2013 г. около 22.30 ч. в стая за свиждане в сградата на РУП – гр. Банско е станал жертва на <i>насилие</i> , осъществено от дежурен полицаи	чл.3 – материален и процесуален аспект
2	№ 61322/10 – <i>Дермански срещу България</i>	Нечовешко и унижително отнасяне при полицейска акция в дома, намеса в личния живот – <i>претърсване</i> – събитие от 30 март 2010	чл.3 - материален, аспект чл. 8 – зачитане на личния живот и чл. 13
3	№ 39257/17 – 3 <i>срещу България</i>	Оплакване за неефективно разследване по повод <i>изнасилване</i> – събития от 25-26 февруари 2015 г.	чл. 3 – процесуален аспект и чл. 8
4	№ 41990/18 - <i>У срещу България</i>	Оплакване за забавено и неефективно разследване на <i>изнасилване</i> – събитие от 10-11 юли 2013 г.	чл. 3 – процесуален аспекти и чл. 8
5	№ 61717/16 – <i>Р.Г. и Н.Г. срещу България</i>	Оплакване за неефективно разследване на <i>изнасилване</i> на момичета на 12 и 16 г. – събитие от 1998 г.	чл. 3, чл. 8 и чл. 13
6	№ 22536/11 – <i>Илиева срещу България</i>	<i>Претърсване</i> с формално разрешение от съд– чл. 161, ал. 1 НПК – събитие от 19 октомври 2010 г.	чл. 8 – зачитане на личния и семеен живот
7	№ 37801/16 – <i>Рибчева-Шаркова</i> ; № 39549/16 – <i>Иванова-Шаркова</i> ; № 40658/16 - Шаркова	Оплакване за неефективност на разследването на начина, по който властите са планирали и провели <i>операцията</i> от 14.03.2014 г.	чл. 2 – материален аспект и чл. 13
8	№ 38482/11 – <i>Колев срещу България</i>	Оплаквания, свързани с провеждането на 18 април 2011 г. на прекомерен обхват на <i>претърсване</i> и изземване в офиса на трето лице, което не е заподозряно в престъпление	чл. 8 – неприкосновеност на личния живот и чл. 13
9	№ 44229/11 – <i>Пендов срещу България</i>	Проведено <i>претърсване</i> и изземване на сървър на жалбоподателя, който не е обвиняем, намиращ се в помещение на	чл. 1 от Протокол 1 – контрол върху притежанията

		трето лице – събитие от юни 2010 г. Оплакване за възпрепятстване достъпа до сайта на жалбоподателя. Прекомерна продължителност на задържането на сървъра.	чл. 8, чл. 10
10	№ 5113/11 – <i>Йосифов срещу България</i>	Оплакване за нарушение на чл. 5 поради кумулация на полицейско и прокурорско <i>задържане</i> – начален период на задържане – 30 юни-4 юли 2010 г. ; незаконно претърсване на офис без представяне на документ	чл.5§3 и чл. 8 – намеса в личния живот
11	№ 32644/09 – <i>Стоян и Милна Апостолови</i>	Оплакване за прекомерно засягане на имуществото на жалбоподателите във връзка с наложени върху <i>мерки за обезпечаване</i> на наказания глобата и конфискацията по чл. 72 от НПК по водено срещу г-н Апостолов наказателно производство на 28 ноември 2008 г.	чл. 1 от Протокол 1
12	№ 51127/18 – <i>Стефанов срещу България</i>	Оплакване за нарушаване правото на <i>свобода и сигурност</i> поради неколкостратното потвърждаване на задържането под стража, както и за ограничаване свободата на изразяване – събития от юни 2018 г.	чл.5, чл. 10 и чл. 13

**Списък
на решения и комуникирани жалби, свързани с актове и действия по
претърсване в досъдебното производство**

№	Решение/жалба	Претърсване в условията на неотложност-чл. 161, ал. 1 НПК	Претърсване с разрешение на съд	Установено нарушение по ЕКПЧ
1	Решение от 31 март 2016 по жалба № 55388/10 - Стоянов и други срещу България	Без предварително разрешение от съдия		чл. 8 - липса на гаранции срещу произвол
2	Решение от 16 февруари 2016 г. по жалба №34957/12 - Говедарски срещу България	Без предварително разрешение от съдия		чл. 8 - липса и на последващ ефективен съдебен контрол
3	Решение от 31 май 2018 г. по жалба № 58497/10 - Димова-Иванова и Иванов срещу България	Без предварително разрешение от съдия		чл. 8 - липса и на последващ ефективен съдебен контрол
4	Решение от 19 януари 2017 г. по жалба № 63638/14 - Посевини срещу България		С предварително разрешение от съдия	чл. 13- не е възможно да се оспори действието по претърсване или изземване
5	№ 38482/11 – Колев срещу България комуникирана жалба		С предварително разрешение от съдия	прекомерен обхват на претърсването и изземването от офис на трето лице
6	№ 22536/11 – Илиева срещу България комуникирана жалба	Без предварително разрешение от съдия		липса на разрешение от съдия за извършено претърсване
7	№ 5113/11 – Йосифов срещу България комуникирана жалба	Без предварително разрешение от съдия		

**Списък
на проучените решения, свързани с презумпцията за невинност**

No	Решение	Твърдени нарушения на чл. 6 § 2 ЕКПЧ от гл. т. качеството на длъжностното лице-нарушител	Качество на лицето, чието изявление е оценено като нарушение от ЕСПЧ	
			Магистрат / магистрат на ръководна/представителна длъжност	Правоприлагащ орган / ръководител на правоприлагащ орган
1	Решение от 21 февруари 2019 г. по жалба № 6123/11 - Лолов и други срещу България	- Официално прессъобщение на Регионална дирекция на МВР		☒ Регионална дирекция на МВР Бургас
2	Решение от 31 януари 2019 г. по жалба № 26966/10 - Масларова срещу България	- главен прокурор - говорител на главния прокурор - министър-председател - народен представител	☒ говорител на главния прокурор	
3	Решение от 9 юни 2016 г. по жалба № 39651/11 - Попови срещу България	- прокурор, - министър-председател - министър на вътрешните работи		☒ министър на вътрешните работи
4	Решение от 31 март 2016 г. по жалба № 30336/10 - Алексеи Петров срещу България	- магистрати - висши политици	☒ градския прокурор (СГП)	☒ министър на вътрешните работи
5	Решение от 31 март 2016 г. по жалба № 45773/10 - Петров и Иванова срещу България	- прокурори - политици		☒ министър на вътрешните работи
6	Решение от 31 май 2016 г. по жалба № 55388/10 - Стоянов и други срещу България	- министър-председател - министър на вътрешните работи		☒ министър на вътрешните работи
7	Решение от 12	- министър на		

	ноември 2015 г. по жалба № 58500/10 - Славов и други срещу България	вътрешните работи - окръжен прокурор, - Окръжен съд - Варна с мотивите на решения	☒ Окръжен съд - Варна с мотивите на решения	☒ министър на вътрешните работи
8	Решение от 27 януари 2015 г. по жалба № 37124/10 - Тони Костадинов срещу България	- министър на вътрешните работи		☒ министър на вътрешните работи
9	Решение от 15 октомври 2013 г. по жалба № 34529/10 - Гуцанови срещу България	- министър-председател - министър на вътрешните работи - окръжен прокурор - Окръжен съд - Варна с мотивите на определения	☒ Окръжен съд - Варна с мотивите на решения	☒ министър на вътрешните работи
10	Решение от 1 юли 2010 г. по жалба № 32130/03 - Петьо Петков срещу България	- софийски районен прокурор	☒ софийски районен прокурор	

**Списък
на проучени вътрешни и междуведомствени актове**

№	Акт/относно	№ на акта, дата на издаване или актуализиране	Орган, издал акта
Вътрешни актове			
1	Указание по новите нормативни положения в НПК	Заповед № РД-02-22 от 02.11.2017 г. Заповед № РД-02-04 от 01.02.2019 г.	ГП
2	Указание за осъществяване на инстанционен и служебен контрол в прокуратурата	Заповед № ЛС-1986 от 30.05.2014 г. Заповед № РД-02-28 от 22.11.2017 г.	ГП
3	Указание ¹⁴⁸ за приложението на чл. 145, ал. 2 от Закона за съдебната власт	Заповед № РД-02-30 от 01.11.2016 г.	ГП
4	Указания за подобряване на работата на Прокуратурата на Република България по наказателносъдебния надзор	Заповед № РД-02-29 от 15.12.2017 г.	ГП
5	Указанието за дейността на прокуратурата по надзора върху изпълнение на наказанията и други принудителни мерки	Заповед № 5306 от 24.11.2014 г. Заповед № РД-04-203 от 28.04.2016 г. Заповед № РД-04-71 от 19.02.2018 г.	ГП
6	Указание по приложението на Решение № 4/16 март 2017 г. на Конституционния съд (к. д. № 16/2016 г.)	Заповед № РД-02-7 от 28.03.2017 г.	ГП
7	Указание за организация на информационната дейност в ПРБ	Заповед № ЛС - 1985 от 30.05.2014 г. Заповед № РД-02-27/21.11.2017 г. Заповед № РД-02-17 от 27.06.2019 г.	ГП
8	Заповед относно оповестяване на вътрешни и междуведомствени актове на официалната интернет страница на Прокуратурата на Република България	Заповед № РД-04-291 от 09.10.2017 г.	ГП
9	Указание за организацията на работа на ПРБ по преписки и досъдебни производства, образувани по съобщения за осъществено домашно насилие, за закана с убийство и за нарушена заповед за защита от домашно насилие	Заповед № РД-02-09 от 30.04.2018 г.	ГП

¹⁴⁸ Посочени са и някои актове, издадени през 2015- 2016 г. (съответно актуализирани), тъй като действието им практически се проявява през изследвания период.

10	Указание за организация на взаимодействието между органите на досъдебното производство с обща и специална компетентност при особено сериозни произшествия	Заповед № РД-02-6 от 15.03.2017 г. Заповед № РД-02-12 от 24.04.2019 г. Заповед № РД-02-15 от 20.06.2019 г.	ГП
11	Методически насоки за работа по преписки и дела за престъпления против интелектуалната собственост	Заповед № РД-02-12 от 18.05.2018 г. Заповед № РД-02-23 от 25.09.2019 г.	ГП
12	Правила за медийна комуникация в системата на Прокуратурата на Република България	Заповед № РД-02-9 от 24.03.2015 г. Заповед № РД-02-08 от 12.04.2019 г.	ГП
Междуведомствени актове			
13	Споразумение между ПРБ и МВР за взаимодействие при разследване на две и повече досъдебни производства срещу един и същ обвиняем	изх. № 825 от 02.07.2018 г.	ГП и МВР
14	Споразумение за взаимодействие при разследване на произшествия и инциденти във въздушния, водния и железопътния транспорт между ПРБ, МВР и МТИТС	№ И-167 от 13.04.2018 г	ГП, МВР и МТИТС
15	Споразумение за взаимодействие и сътрудничество между ПРБ и МВР при противодействие на правонарушенията, засягащи финансовите интереси на ЕС	изх. № 580 от 24.06.2019 г	ГП и МВР
16	Споразумение за взаимодействие между Прокуратурата на Република България и Агенцията за държавна финансова инспекция	№ I-33 от 13.01.2017 г.	ГП и АДФИ
17	Споразумение за сътрудничество и взаимодействие между ПРБ и Сметната палата на РБ	№ I-28 от 15.01.2019 г.	ГП и СмП
18	Инструкция относно реда и показателите за предоставяне на информация за разследванията, провеждани от военни разследващи полицаи	обн. ДВ, бр. 44 от 29.05.2018 г.	ГП и МО
19	Инструкция относно реда и показателите за предоставяне на информация за разследванията, провеждани от разследващи митнически инспектори	обн. ДВ, бр. 74 от 07.09.2018 г.	ГП и МФ

**Състав
на работната група, определена със
Заповед № РД–00–46#1/28.05.2019 г. на директора на
Националния институт на правосъдието**

Прокурори:

- г-н Николай Георгиев – завеждащ отдел 05 „Аналитичен“ при Върховната касационна прокуратура;
- г-н Сава Петров – отдел 04 „Международен“ при Върховната касационна прокуратура;

Представители от Дирекция ППРБЕСПЧ при Министерството на правосъдието:

- г-жа Милена Коцева – директор на Дирекция ППРБЕСПЧ;
- г-жа Мария Димитрова – правителствен агент в Дирекция ППРБЕСПЧ;

Представител на академичните среди:

- доц. д-р Светла Маргаритова-Вучкова – зам.-декан на Центъра по юридически науки, Бургаски свободен университет.